

Наше Слово

PIK LXV № 44 (3299) WARSZAWA, 1 LIŚTOPADA 2020 ROKU
CІНА – зл. 4,00 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Біль сьогодні у кінострічках

У Народному домі в Перемишлі вкотре пройшов міжнародний фестиваль документальних фільмів «WATCH DOCS. Права людини в кіно». Організатором заходу незмінно є Гельсінський фонд з прав людини, а місцевим співорганізатором – Перемиський відділ Об'єднання українців у Польщі.

Фото Касі Комар-Мацинської

Цьогорічний фестиваль був особливим – за два дні до його початку Перемишль потрапив до «червоної» карантинної зони, обмежувальні заходи посилювали у зв'язку зі збільшенням захворюваності коронавірусом. У театральному залі Народного дому під час сеансів одночасно могло перебувати не більше 25 людей, тому на фільми пускали за попереднім записом. Гості фестивалю, які мали вести дискусії, не змогли приїхати до Перемишля, тому цю частину події перенесли в онлайн. Організатори до останнього дня думали, чи взагалі проводити захід, але зрештою вирішили, що можуть гарантувати глядачам безпеку. Учасники фестивалю при вході на сеанс отримували замість значка з собакою (емблемою фестивалю) маску для обличчя з логотипом.

Стрічки, які можна було побачити на перемиських показах, були зняті переважно у 2019 році, отже – порушували актуальні проблеми, з якими стикаються правозахисники в усьому світі. У фільмі «Проти громадянського суспільства» експертка Гельсінського фонду говорить про відсутність базового розуміння прав людини. Усі здобутки світових організацій та правозахисників можуть бути зруйновані в будь-який момент, як це зараз відбувається, наприклад, у Польщі. Тому активістам завжди треба стояти на захисті встановлених норм та реагувати, коли хтось починає ними нехтувати.

І дійсно, глядачі, які мали змогу подивитись більшість фільмів, справді могли вийти з фестивалю з відчуттям, що з

нашим світом діється щось дуже погане. Проте це усвідомлення має свої позитивні сторони: щоби почати протидіяти, спершу треба побачити проблеми.

Більше, ніж «я»

Фестивалі «WATCH DOCS» в Перемишлі відомі блискучими дискусіями, які проводять відомі експерти, що займаються не лише правами людини, а й іншими проблемними темами сьогоденного соціуму. Перша із зустрічей стосувалася саме функціонування громадянського суспільства й акцентувала увагу на ситуації в Білорусі та феміністичному обличчі протестів. Участь у розмові взяли Ева Кулік-Белінська – директорка Фонду ім. Стефана Баторія, діячка «Солідарності» й опозиційного руху в часи Польської Народної Республіки, та Станіслава Гусакова – суспільна активістка з Білорусі, керівниця Асамблеї неурядових організацій. Модерувала розмову Анна Домбровська – голова товариства «Номо Faber» з Любліна, одного з партнерів фестивалю.

Активістки погодились, що у теперішніх протестах в Білорусі можна помітити чимало аналогій з акціями початку 80-х у Польщі: суспільний ентузіазм, позитивна енергетика, яка присутня постійно, особливо у двориках кам'яниць у Мінську, де зараз зосереджується міський активізм. Ще одна подібність – це жінки у перших рядах барикад. Як тоді в Польщі, так і сьогодні в Білорусі вони спершу підтримували активістів-чоловіків, а коли влада їх арештувала – вирішили стати на чолі політичних рухів. Утім, різниця між польською та білоруською ситуацією полягає у тому, що у Польщі жінки швидко повернулися до громадської діяльності, а чоловіки, які вийшли з-під арештів, зайнялися великою політикою. Як це виглядатиме в Білорусі – поки що важко прогнозувати. За словами Станіслави, життя у цій державі вчить не сподіватися нічого доброго – проте є надія, що жінки вже не зупиняться на ситуативному лідерстві, і, якщо буде така можливість, зі своїм феміністичним баченням приєднаються до зміни політичного життя в країні. Саме вони на 4-й день протестів, після переляку та суспільного паралічу, одягнули білий одяг та стали символом бунту проти диктатури Олександра Лукашенка.

Ева Кулік-Белінська пояснює активізм як вихід поза свої інтереси, залученість у справи, більші за власне «я». В умовах, коли публічний простір монополізувала влада, активістам надзвичайно важко діяти, вони не можуть розраховувати на державне фінансування. Тому сьогодні в Білорусі – але також у Польщі – важливою є ідея створення баз індивідуальних благодійників, які навіть малими пожертвами підтримують організації, що відстоюють права людини та демократичні цінності.

Нерозпорошена відповідальність

Розмова Пйотра Схшипчача (товариство «Номо Faber») з Маргарет Амакою Огією-Новак – мовознавчиною та ан-

тидискримінаційною тренеркою – допомогла впорядкувати основну інформацію про порушення, що стосуються мови ненависті. Це – вербальні або невербальні повідомлення, негативно налаштовані щодо іншої людини або групи людей, вони стосуються незалежних від їхньої волі рис або особливостей. Здебільшого це національне чи етнічне походження, раса, віросповідання, але також (хоча цього немає у польському законодавстві) стан здоров'я, стать, вік, сексуальна орієнтація.

Стосунки між людьми будуються на мові, тому важливо, аби вона була відкрита та інклюзивна. Тут не йдеться про політичну коректність (пол. poprawność polityczna; термін виник у 70-х роках у США саме в контексті національних відмінностей), а про звичайну людську приязнь. Коли ми не знаємо, чи є якась фраза образливою, – варто запитати думку того, кого вона безпосередньо стосується.

На прояви мови ненависті, безумовно, треба реагувати. Ось коротка інструкція як це зробити:

1. Задokumentувати (запис, фотографія – це докази).
2. Повідомити відповідним людям (якщо ідеться про інтернет чи соцмережі – це адміністратори сайтів, якщо про напис на стіні – власник будинку).
3. Якщо це не допомагає – звернутися до поліції та прокуратури.

Відсутність реакції провокує подальшу ненависть та «розпорошує» сферу відповідальності.

Як фейк про українців спричинив реальний вирок

ІГОР ІСАЄВ,
головний
редактор
порталу
PROstir.pl

Нижче — опис однієї фальшивої історії про українців, що з'явилася в інтернеті. Подібні речі — попри те, що їх публікують на порталах підозрілої якості — можуть спричинити реальні та болючі наслідки. Як у нашому випадку.

Улітку минулого року, у розпал туристичного сезону (до пандемії було ще кілька місяців), на кількох польських інтернет-ресурсах з'явилося повідомлення із заголовком приблизно такого змісту: «Українців вигнали з популярного готелю в Греції за те, що вони вивісили червоно-чорні прапори». Пов'язаний із польськими націоналістами портал «Magna Polonia» проілюстрував цю новину фотографією із соцмереж — де на балконі певного невизначеного південного готелю висів синьо-жовтий прапор України, а Kresy.pl просто поставили велике фото «bandery» (гра слів: польською це означає також кормовий прапор — *red.*) Організації українських націоналістів.

Ця новина викликала досить бурхливу реакцію у пов'язаних із правими радикалами колах: її, наприклад, поширив ультрарадикальний публіцист

Станіслав Міхалькевич (понад тисяча лайків, близько сотні коментарів і поширень). Читачі загалом аплодували грекам, наголошували — мовляв, увесь світ уже знає про «бандерівську ідеологію»; хтось додавав, що греки вміють діяти, а поляки — ні; хтось іще підкреслював, що не можна писати «бандерівський прапор», треба казати «шмата».

Один із користувачів на сторінці «Ukraińska V kolumna w Polsce» («Українська п'ята колона у Польщі»), використовуючи нецензурну лексику, написав: «Їх іще відгамселити треба було» (в оригіналі «Jeszcze się wpie... należał»). До цього коментаря ми ще повернемося, а поки що спробуймо дізнатися, що ж у Греції сталося насправді.

...Новину про цю ситуацію першим подав український портал «Обозревателю» — посилавшись на допис однієї киянки у фейсбуці. Цей пост, проте, дуже швидко був видалений — однак встиг розійтися по медіа, передусім російських: про це написали «РІА Новости», «Лента», «Спутник» та інший кремлівський мейнстрім. Правдою є те, що в готелі у червні відпочивала група приблизно 30 дітей, серед них були діти ветеранів АТО. Вони дійсно вивісили прапори — державний український і червоно-чорний — і на них справді поскаржилися, найімовірніше — туристи з Росії (великі турспеєратори в Україні й Росії нерідко спільні, тому часто подорожувальники з обох країн приїжджають до одних і тих самих готелів). Ймовірно, між керівницею групи — яка й була авторкою емоційного допису у фейсбуці — та персоналом готелю відбулася перепалка: покоївки зняли

прапори, коли прибирали в номерах. Пізніше керівництво повідомило, що у закладі «заборонені будь-які стяги, крім грецького та прапора Євросоюзу на вході» — хоча загалом вивішування прапорів власних країн чи навіть футбольних клубів з боку іноземців є поширеною практикою. Та найголовніше: попри конфлікт, ніхто нікого не виселяв! А саме це потрапило у заголовки російських федеральних ЗМІ і в деякі польські медіа. І, судячи з реакції читачів, мало хто з них читав текст далі.

...Повертаємося до Польщі. Осінь минулого року. Автор згаданого допису («Jeszcze się wpie... należał»), 65-річний Пйотр Б. з Сілезії, отримує повістку з прокуратури — йому закидають можливість вчинення правопорушення, передбаченого ст. 255 Кримінального кодексу Польщі: публічне схвалення злочину.

Після допиту Пйотр Б. разом із юридичним консультантом Стефаном Сачковським іде до студії праворадикального телеканалу «Media Narodowe». Вони обоє 20 грудня 2019 року дають інтерв'ю, Б. говорить, що його «переслідують служби» та змушують «каятися... перед прихильниками бандеризму».

— Мені закидають, що я підтримую насильство. Яке може бути насильство у слові «wpie...»? — питає в ефірі Пйотр Б. — Розумію, якби я написав: візьміть палиці, ломи, ідіть туди і зробіть їм те і те. А так — це фарс. Мене тягають, я плачу зі своєї кишені за поїздки в прокуратури, які знаходяться далеко від місця мого проживання. Тобто платив, бо тепер я дуже вдячний за допомогу меценату Сачковському.

Проте Сачковський, що сидів поряд із Б. у студії, жодного разу не намагався зупинити свого клієнта, коли той у подробицях розголошував деталі провадження, яке тоді тривало. Сам меценат говорив значно обережніше: що у цьому випадку не було жодного злочину, що Пйотр Б. перебував під впливом емоцій і що «бандерівську пропаганду усі засуджують». Він також натякнув, що, найімовірніше, ідеться про захист «національності, яка перебуває під кращою охороною» (вірогідно — українців).

Розголошення деталей провадження за «допомогою» правника обійшлося Пйотрові Б. значно дорожче, ніж поїздки до прокуратури. Суд у Руді-Шльонській у вересні присудив йому штраф у розмірі 2000 злотих, стільки ж — за сам коментар із «wpie...», ухваливши рішення про спільне покарання у розмірі 3000 злотих плюс судові витрати і публічну публікацію вироку (на момент друку цього матеріалу вирок ще не набрав чинності).

В ефірі Пйотр Б. хвалився допомогою голови опольського фонду «Волинь пам'ятаємо» Катажини С., у справі якої до суду також направили обвинувальний акт за коментарі в інтернеті. Стефан Сачковський наголошував, що це перше з низки «подібних» проваджень — найімовірніше тих, у яких він надає юридичну допомогу. Дійсно, наступного року саме він з'являється як захисник у частині справ про зневагу українців у Польщі. Однак жодне відоме редакції таке провадження поки що не завершилося успіхом для Сачковського — суди дослухаються радше до аргументів прокуратури, ніж його. ■

Чи зрушить з місця історичний діалог?

ГРИГОРІЙ
СПОДАРИК,
журналіст

Після зустрічі президентів Анджее Дуди і Володимира Зеленського в Україні з'явилися повідомлення про «обережний оптимізм» щодо розблокування історичного діалогу. Пропонуємо огляд коментарів кількох експертів.

До складного минулого апелював Бартош Теславський з порталу NaWschodzie.eu в коментарі Польському радіо. Експерт зауважив: перемовинам сприяє те, що Володимир Зеленський менше зосереджений на патріотично-історичній риториці, ніж Петро Порошенко. Водночас Бартош Теславський говорить, що поляки не повинні акцентувати увагу на негативному досвіді, як-от Волинська трагедія.

«Оцінюючи польсько-українські відносини тільки через цю призму, ми думатимемо про себе лише у категорії жертв, що постраждали від повністю незрозумілого спалаху гніву та фрустрації українців», — відзначав експерт. На його думку, поляки повинні пам'ятати, що для їхніх сусідів втрата Львова після відвоювання Польщею незалежності чи акція «Вісла» також

були травматичними. Це свідчить про те, що українцям у спільній історії не відведена лише роль катів.

Історичний контекст візиту прокоментував й Олександр Шевченко на сайті Європейського центру неурядових проєктів. Він зауважує, що заміна польською стороною пам'ятної дошки на могилі в Монастирі спричинила, що в Україні з'явилися голоси про зв'язок цієї справи із питанням дозволів на пошук та ексгумацію польських жертв. Такий хід подій, на думку Олександра Шевченка, може призвести до чергової кризи у відносинах. Важливим наслідком зустрічі він називає появу у спільній декларації слів про застосування злочинів проти людства та мови ненависті, сприяння проведенню ексгумації в обох державах, захист місць пам'яті та культурної спадщини — українських у Польщі та польських в Україні.

«Ці принципи зможуть стати вихідною позицією для продовження історичного діалогу в Польщі та Україні», — стверджує Олександр Шевченко.

Про «конструктивніші перемовини» говорить і програмний директор Колегіуму Східної Європи імені Яна Новака-Єзьоранського Адам Бальцер. У коментарі для української редакції «Deutsche Welle» він зауважує: оскільки вибори у Польщі завершилися, владі вже не так буде потрібна гостра історична риторика. Адам Бальцер вказує також на принципову відмінність сприйняття сусідами історії II Світової війни. Над Дніпром її жертвами вважають як українців, так і поляків.

Зате у Польщі доволі поширеною є думка, що значна кількість українців допомагала нацистам і брала участь у їхніх злочинах. Водночас експерт вважає, що зараз для взаємного примирення Україна зробила більше, ніж Польща.

«М'яч точно знаходиться на польській частині поля — після українських поступок прийшла черга Варшаві зробити помірний крок назустріч», — відзначає Адам Бальцер.

Своїми думками на сайті «Dialog» поділився й Олег Дубіш — заступник голови Польсько-української економічної палати. Він зауважив: остання зустріч глав держав показує, що важкі історичні питання переходять до сфери діяльності експертів, а щораз важливішим у двосторонніх відносинах стає економічне співробітництво. Олег Дубіш попросив істориків та політиків обох держав не «розкручувати» суперечності.

«Якщо хтось говорить, що історичні питання завжди були окремо від економічного співробітництва, — він не має рації. Вони сильно впливали на атмосферу контактів на найвищому рівні, зокрема й під час розмов про роботу з польськими підприємствами і використання державних інструментів у економіці», — наголосив Олег Дубіш.

Не залишилися осторонь візиту й «штатні українофоби» у Польщі, які зосередились на тому, як Анджей Дуда привітав Почесну варту української армії словами «Слава Україні». Вважаючи цю фразу «бандерівською», вони за-

явили, що глава держави «наплював на пам'ять Волині». До прикладу, націоналіст і колишній ксьондз Яцек Мендляр у мережі ютуб назвав це «втратою президента у практичному, а не формальному значенні». Відома нападками на українців професорка Люцина Кулінська відзначила, що використання такого привітання — це «ганьба для всіх убитих сімей». За цю ситуацію відповідають, на її думку... нацменшини, представники яких є в оточенні польського президента.

На протиставлення цим звинуваченням на сайті каналу «TVP Info» одразу з'явився матеріал про походження гасла «Слава Україні». Його автор Пшемислав Граєвський пише, що вперше воно з'явилося у вірші Тараса Шевченка, потім його використовували союзники Польщі у боротьбі з більшовиками, солдати полковника Петра Дяченка, які 1939 року захищали Польщу від фашистів; також — члени Організації українських націоналістів, воїни Української повстанської армії, ще пізніше — всі, хто під час останніх революцій боровся за незалежність України.

Пшемислав Граєвський міг би перераховувати аргументи до нескінченності, але для українофобів це нічого не змінює. Для частини польського суспільства Україна — це стан свідомості, з яким не справляться навіть найкращі психіатри чи психоаналітики. Доки такі люди перебувають у меншості і програють мудрішій стороні, у поляків та українців дійсно є шанс на конструктивні та дружні відносини. Президенти показали, що хочуть іти у цьому напрямку — тож чекаємо на деталі та конкретні кроки. ■

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Генерал Марко Безручко — у Кошаліні

Уже незабаром у Кошаліні з'явиться Площа імені генерала Марка Безручка. Про це у четвер, 22 жовтня, домовилися на дистанційному засіданні радники міської ради. «За» проголосували майже всі депутати — 21, ще 1 утримався, а 2 не брали участі у голосуванні. Рішення ухвалили на прохання гуртка та відділу ОУП у Кошаліні. Площа буде розташована між вулицями Перемоги та Андерса, що в центрі міста.

— Майже всі депутати проголосували за відкриття у Кошаліні Площі генерала Марка Безручка. Це показує, що і «Громадянська коаліція», і «Право і справедливості» згодні щодо цього питання. З одного боку, це демонструє повагу до нашої діяльності, з іншого — прийняття українського середовища усіма депутатами без огляду на політичні погляди. У Кошаліні до українців дуже добре ставляться, — наголосив Роман Білас, голова Кошалінського відділу Об'єднання українців у Польщі.

Генерал Безручко — це спільний герой поляків та українців у польсько-більшовицькій війні 1920 року, командувач Армії УНР, що керував обороною Замостя. Його дивізія спільно з польським військом відвоювала Київ у 1920 році.

Нагадаємо, що у серпні у Варшаві також з'явився сквер імені українського генерала. **Анна ВІННИЦЬКА**

Українська стрічка перемогла на «Warsaw Film Festival»

Фото з фейсбук-сторінки Blindfold.kino

Фільм «Із зав'язаними очима» («Z zawiązanymi oczami») режисера Тараса Дроня переміг у конкурсі дебютних фільмів під час Варшавського кінофестивалю. Стрічка українського режисера стала найкращою серед п'ятнадцяти інших фільмів на «Warsaw Film Festival», які представили у цій категорії. Тарас Дронь отримав нагороду — 10 тисяч злотих.

«Із зав'язаними очима» — це повнометражний дебют українського режисера. Драма розповідає про молодого спортсменку Юлю, яка втратила свого нареченого Дениса на війні. Вона йде зі спорту і хоче почати нове життя. Одного вечора мати Дениса отримує підозрілу смс-ку: пишуть, що її сина знайшли живим, і йому терміново потрібні гроші на операцію, яка врятує йому життя. У жінок є одна ніч, щоб зібрати кошти.

Фестиваль відбувався онлайн з 9 по 18 жовтня.

Комісія нацменшин звертається до міністра культури щодо могили на Монастирі

Ванда Новіцька, голова Комісії національних та етнічних меншин при Сеймі, звернулася до міністра культури, національної спадщини та спорту Пйотра Глінського у справі пам'ятної дошки, встановленої на похованні УПА на горі Монастир біля Верхрати, що у Підкарпатському воєводстві. Напередодні офіційного візиту президента Анджея Дуди до Києва 12 жовтня на українській військовій могилі встановили нову дошку замість попередньої — зруйнованої. Утім, голова Комісії вказує на досі невирішену проблему вандалізму на українському похованні.

Ванда Новіцька нагадує, що це був не перший такий випадок. Востаннє це сталося у січні, коли уламки розбитої дошки вкинули до ями.

«Попри час, що минув, це поховання досі не додане до реєстру воєнних могил та пам'ятників. На практиці це означає, що польська держава його не охороняє. Форма вшанування могили солдатів Української повстанської армії, що загинули 2 і 3 березня 1945 року в бою з підрозділами НКВС, встановлювалася двостороннім протоколом за підсумками засідання Спільної комісії Ради охорони пам'яті боротьби та мучеництва та Головної управи Об'єднання українців у Польщі від 6 березня 1998 року. У консультаціях щодо вище-

згаданих рішень активну участь брав Яцек Куронь — тодішній голова Комісії національних та етнічних меншин при Сеймі», — ідеться у зверненні до міністра культури.

У зв'язку з нещодавнім візитом президента Анджея Дуди в Україну з'явилася інформація про те, що зруйновану дошку на могилі в Монастирі «відновили».

«Тим часом насправді її не «відновили», а замінили іншою, що містить абсолютно інший запис, ніж визначений у 1998 році; з неї прибрали усі імена та прізвища загиблих солдатів Української повстанської армії та напис «Полягли за вільну Україну». Наразі на дошці є дуже загальна інформація про те, що в могилі поховані українці, що загинули в бою з НКВС», — пише депутатка Сейму

«Як голова Комісії національних та етнічних меншин Сейму Республіки Польща я хотіла би приєднатися до позиції підписантів листа, згідно з якою відновлення імен та прізвищ загиблих українських партизанів і напису, який був на оригінальній дошці, я вважаю варварським актом. Кожен загиблий, незалежно від етнічного та національного походження чи підрозділу, у якому боровся, має право на суб'єктність та ідентичність. Я також хочу нагадати вам, що видалений напис («Полягли за вільну Україну») схвалив голова Ради охорони пам'яті боротьби та мучеництва Анджеєм Пшевознік», — пише Ванда Новіцька.

Авторка листа просить міністра відреагувати на ці тривожні події.

«Я також сподіваюся, що міністр доб'ється відновлення належного напису на пам'ятному знаку в Монастирі та списку похованих там бійців. Для мене надзвичайно важливо забезпечити безперервність діяльності для захисту спільної історичної спадщини у Польщі», — завершує голова Комісії національних та етнічних меншин.

Нагадаємо, що на початку цього року директор відділу вшанування боротьби та мучеництва польського Інституту національної пам'яті (ІНП) Адам Сівек заявив, що відновлення понівечених меморіалів Української повстанської армії на півдні Польщі вимагає політичних рішень органів польської влади, а також внесення змін у нормативні положення про воєнні поховання. За його словами, залучення ІНП до відновлення українських могил у Польщі має базуватися на спільній позиції Інституту, Міністерства закордонних справ та Міністерства культури і національної спадщини — органів, які також відповідають за історичну політику держави.

«Ryanair» та «Wizz Air» скасували рейси між Польщею та Україною

Ірландський лоукостер «Ryanair» змінив розклад своїх польотів та скасував 36 рейсів з України (зокрема й до Польщі) до березня 2021 року. На польсько-українському напрямку від листопада 2020-го і до кінця березня 2021-го залишаться тільки рейси з Києва до Кракова, з Одеси до Гданська й Кракова. Решта (до Познані, Вроцлава, Варшави й Катовиць) відмінили.

Перевізник «Wizz Air», зі свого боку, скасував 24 рейси з України в листопаді, зокрема й 7 до Польщі. До 5-6 грудня літаки не літатимуть з Києва до Катовиць, з Одеси до Гданська, Катовиць та Вроцлава, із Запоріжжя — до Вроцлава, Кракова та Гданська.

Наступний етап ремонту Народного дому в Перемишлі

У Народному домі триває ремонт: цьогогоріч там областять ліфт, завдяки чому будинок стане більш доступним для людей, які мають проблеми з пересуванням. Роботи проводять завдяки дотації Міністерства внутрішніх справ та адміністрації. Усе доводиться робити «з нуля», адже раніше ліфта в будинку взагалі не було. На це відомство виділило 680 000 злотих, ще понад 90 тисяч має заплатити Об'єднання українців у Польщі. Кожен, хто хоче підтримати активістів у Перемишлі, може зробити пожертву на один із банківських рахунків:

Związek Ukraińców w Polsce Oddział w Przemyślu
ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl
76 1240 2568 1111 0010 9837 7207

Fundacja Dom Ukraiński w Przemyślu
ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl
88 1600 1462 1838 9708 6000 0001

Українську вчительку відзначив бургомістр Бартошиць

Джерело: Goniec Bartoszycki

Серед учителів, яких з нагоди Дня національної освіти нагородив бургомістр міста Бартошиці (Вармінсько-Мазурське воєводство), є працівниця Початкової школи ім. Лесі Українки — Марія Трояновська. Вона навчає дітей хімії, біології, підготовки до сімейного життя та охорони навколишнього середовища.

«Марія дуже скромна, працююча, пунктуальна — виконує усі завдання, дотримуючись дедлайнів», — розповідає про вчительку директорка школи Любомира Тхір. Марія Трояновська, окрім викладацтва, займається благодійними зоозахисними та екологічними проектами, реалізовує багато ініціатив для підтримки дітей. Вона готує учнів до художніх конкурсів, шевченківських вшанувань, дня Лесі Українки, чие ім'я носить українська школа у Бартошицях, та інших свят.

Бургомістр уже кілька років відзначає вчителів з місцевих навчальних закладів у межах Дня національної освіти та Дня вчителя. Школи самі висувають своїх кандидатів на нагороду. З огляду на пандемію цього року захід був набагато скромніший, ніж до цього, — без концерту та почастунку. Директори уперше мали самі презентувати вчителів зі своїх шкіл. Переможці отримали грамоти та фінансові нагороди.

Святкування 25-річчя ансамблю «Ранок» — на рік пізніше

Цього року в межах ХХІХ Фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь» своє 25-річчя мав відзначати Український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська-Підляського. Проте через нові обмеження, пов'язані з коронавірусом, ювілейний концерт, що мав відбутися 24 жовтня, вирішили скасувати. «Ми сподіваємося, що подія зможе відбутися у безпечних умовах навесні 2021 року», — каже керівниця колективу Єлизавета Томчук. Українка керує «Ранком» від початку його існування. Ансамбль об'єднує дітей і молоді, що вчать української мови у Більську-Підляському. За чверть століття діяльності колективу у ньому виступали кілька сотень молодих українців з Підляшшя.

Слід зазначити, що бургомістр Більська-Підляського Ярослав Боровський нагородив Єлизавету Томчук, акордеоніста Петра Осташевського та хореографа Бориса Буню. Хрести заслуги їм вручать згодом, за більш сприятливих обставин.

Українець знайшов гроші і віддав їх поліції

Найчастіше на сайтах поліції серед повідомлень, пов'язаних з українцями, можна знайти інформацію про побиття або прояви мови ненависті. Але нещодавно правоохоронці у Стшелях-Краєнських (Любуське воєводство) поінформували про українського громадянина, який знайшов гроші та звернувся до поліції, аби повернути їх власнику. Чоловік помітив сумку на паркінгу біля магазину. У ній було понад 11 тисяч злотих та документи. Українець повідомив про це до адміністрації магазину та поліції. На місці прибув патруль, який і знайшов власника, — ним виявився місцевий житель. Увечері того ж дня йому повернули гроші та документи. Чоловік був дуже задоволений та вдячний. «Поведінка чесного громадянина України гідна похвали», — пишуть на сайті поліціянти.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

Жіночі голоси мають бути сильнішими

Ситуація жінок у нацменшинах та ставлення поляків до інших націй – ці питання обговорили експерти на жовтневій Спільній комісії нацменшин при Сеймі.

Порушений баланс

Дані про ситуацію жінок презентувала професорка Малгожата Фушара – наукова співробітниця Варшавського університету, в минулому – Уповноважена з питань рівноправності. За її словами, одна з головних проблем – це представництво, що показує приклад Спільної комісії уряду та нацменшин. Станом на кінець минулого року серед 21 члена тут було лише 4 жінок. З державного боку ситуація не краща – на 14 службовців припадають лише 3 жінок.

Чоловіки з меншин вміють використати громадську діяльність для професійного розвитку, ідуть у місцеве самоврядування або парламент. «Серед протилежної статі такого практично не трапляється», – розповіла Малгожата Фушара. Жінки можуть бути дуже активними, але лише у 22% організацій виконують керівні функції. Небагато є також вузькопрофільних державних ініціатив. «По суті, лише ромські жінки мали певні свої специфічні програми», – відзначила професорка.

Схожа ситуація – із науковими дослідженнями. Окрім нечисленних матеріалів про ромок і сілезянок, є ще праці про українок (як-от «Культурні знання жінок» Александри Герман) – і це все. Основна теза згаданої публікації – те, що жінки в українській спільноті після акції «Вісла» передавали культурний код між поколіннями, і це не в останню чергу пов'язано з тим, що вони в основному відповідали за виховання дітей. Однак ці зусилля не мають впливу на

зміцнення статусу жінок в українських організаціях (хоча бувають і винятки).

Малгожата Фушара підкреслила: треба задуматись над тим, як збільшити їхнє представництво у діалозі меншин з урядом чи парламентом.

«Відсутність жінок на цьому рівні означає також, що їхній досвід та проблеми не враховуються», – наголосила експертка.

Зацікавити молодь

Малгожата Фушара також розповіла про своєрідну «пастку», яку помітила, досліджуючи польську діаспору: культурні коди часто не відповідають досвіду молодого покоління. Організації, які займаються національною ідентичністю, зосереджуються переважно на традиційних культурних формах.

«Ансамблі пісні і танцю – чудові і важливі, але не всіх молодих людей це зацікавить», – наголосила експертка. Тому нацменшинним організаціям слід замислитися, чим, окрім «співочо-кулінарних фестивалів», вони можуть зацікавити молодь. В іншому випадку – наступні покоління залишатимуть свої спільноти. Не тому, що не цінують рідну культуру чи традиції, а тому, що не знайшли чогось для себе.

«Мовчазна тема»

Голова комісії Ванда Новіцька запевнила, що одне з майбутніх засідань буде присвячене саме молоді. Ідею підтримала, зокрема, представниця департаменту нацменшин у Міністерстві внутріш-

ніх справ та адміністрації Малгожата Мілевська. Вона підтвердила, що меншини часто втрачають своїх молодих представників через те, що не мають що їм запропонувати. Водночас службовиця зауважила, що на цю тему меншинні організації не дуже хочуть говорити.

Здається, на запланованій «молодіжній комісії» важко буде оминати й питання підтримки уряду в «боротьбі» організацій за нове покоління та цікаві і якісні проекти. Тоді може виявиться, що і влада має свої «мовчазні теми». Тим більше, що в публічному просторі вже давно оприявнилися проблеми з державними дотаціями. Ці кошти за законом виділяють на продовження та розвиток самоідентифікації меншин, а вже роками їх вистачає лише на бідне «виживання». Ціни послуг, електроенергії, зарплати – усе це виросло, але дотація залишається майже така сама. Про це також варто говорити у державно-нацменшинному діалозі.

Симпатії поляків

Центр досліджень громадської думки майже тридцять років займається аналізом ставлення поляків до інших націй. Останнє таке опитування провели у січні. Результати показали, що найприхильніше громадяни РП ставляться до чехів та словаків. Позитивно їх оцінюють 53% і 52% респондентів відповідно. Схожі симпатії – до італійців, американців, англійців та угорців. Українці ще потрапили у категорію, у якій позитивне ставлення переважає

над негативним, хоча різниця невелика – 35% до 33%. У кінці рейтингу, серед націй, до яких поляки ставляться найгірше, опинилися араби, роми та турки. Дослідження показують, що за тридцять років ставлення респондентів до громадян інших країн, зокрема сусідів, покращилося. Тих, кого колись сильно недолюбливали, як-от українців, зараз оцінюють краще. Разом з тим колись вищі в рейтингу американці чи французи за останні роки опинилися тепер дещо нижче у цьому списку.

Останні дослідження щодо нацменшин проводили у 2015 році. Вони показали, що поляки практично не знають своїх близьких сусідів. Назагал вони погоджуються з тим, що громади повинні мати певні права – як-от можливість вивчати рідну мову на додаткових уроках. Але майже одногласно респонденти не підтримали зниження виборчої квоти для нацменшинних кандидатів на парламентських виборах.

«Ставлення до меншин будується на основі популярної культури, освіти і публічної дискусії. А це означає, що головну роль у цьому відіграють стереотипи», – відзначив соціолог Лех Ніяковський. Тому, за його словами, ще у школах треба давати більше інформації про різні громади, які живуть на території Польщі. Те ж саме стосується і популярної культури та загалом публічного простору. А це – та сфера, у якій немале значення мають дії влади. Відсутність ініціативи, як завжди, стане заохоченням для пропагандистів, зацікавлених у загостренні відносин між поляками та іншими націями, зокрема й представниками меншин. ■

Григорій СПОДАРИК

Продовження з 1 сторінки

Навіть якщо вислів не стосується безпосередньо нас, реагувати варто в ім'я суспільної солідарності. Коли ворожий напис залишається на стіні роками, люди до нього звикають, а негативні висловлювання стають суспільним стандартом. Так зміцнюються стереотипи.

Реагування на мову ненависті – за словами Пйотра і Маргарет – дає багато задоволення. Це як банджі-джампінг (стрибок на линві з великої висоти) – треба перебороти самого себе, щоб відчувати задоволення. Утім, для розуміння мови ненависті важливий також контекст. На жаль, у Польщі немає державних установ, які би моніторили такі порушення та реагували на них – отже, наразі все в руках небайдужих громадян.

Війна символів

Тема мови та способів зловживання нею була присутня також у фільмах, які розповідали про крайні праві середовища. Що цікаво – незалежно від того, чи це Польща, Німеччина або Росія – молоді лідери виглядають так само: білошкірі хлопці віком близько 25 років, поголені, у добре скроєних костюмах, харизматично промовляють до натовпу. З того багатослів'я можна виокремити специфічні фрази, які поза контекстом звучать зовсім нейтрально: «поляк у своїй державі повинен мати право голосу», «ми не нацисти, ми лише публічно висловлюємо свою позицію, адже живемо в державі зі свободою слова», «ми ніякі не націоналісти, просто хочемо, щоб усі росіяни були рівні».

Це – своєрідне мистецтво мовного лицемірства та зловживання поняттями для легітимізації своєї позиції серед слухачів та медіа. Згодом з'являються також висловлювання про американ-

ських агентів від Сороса («не дозволимо, щоб Сорос сміявся останній») чи інших ворогів («Проженемо євреїв, масонів та зрадників вітчизни з Варшави, але спершу захистимо християнську церкву») – але це вже має заціпати інші почуття: бажання знищити ворогів батьківщини.

Як зазначають автори стрічки «Точка займання», що розповідає про підпалення художньої інсталяції – веселки на площі Спасителя у Варшаві, існує група людей, яка потребує конфлікту, боротьби, щоби проявити себе та стати суб'єктом політичної дискусії. Сама авторка інсталяції Юліта Вуйцік розповідає: це був позитивний проект, який не мав одного конкретного значення. Веселка для неї – це відкритий символ, який став однозначним лише тоді, коли гомофобії його підпалили. Із вигуків «єдиний колір, який може мати у Польщі гей-веселка, – це колір вогню» розпочалася своєрідна війна символів. З одного боку стали «захисники традиційних цінностей» з біло-червоними барвами та хрестом на штандартах, з іншого – «згнилий ліберальний Захід» з (палаючою) веселкою та (потоптаним) прапором ЄС. У цьому проявляється дискурс національної гідності та нігілістичне фокусування на боротьбі з ворогами, «чужими». Суспільство поляризується, а це у деяких регіонах світу завершується вже сценарієм громадянської війни.

Моральні принципи та їхня відсутність

Іншими стрічками на згадану тему були фільми «Патріот» (про нього згодом) та «Малі німці» – він дає слово

людям, які з дитинства росли у націоналістичних та нацистських середовищах. Це кіно можна трактувати як дослідження психології крайнього консерватизму, у якому головна мета існування – це збереження етнічної гомогенності країни. Сім'ї, що живуть за цими правилами, часто є багатодітними (дітей ростять для національного руху і батьківщини), а виховання спирається на жорстокі правила та дисципліну. Там немає місця на близькість та емоційність. Головне

– це непохитні моральні принципи та чітка ієрархія цінностей. Сприйняття світу у людей, які живуть у таких спільнотах, зводиться до дихотомії: свої (орли) та чужі (шури). Культура є генетичною, а роль обох статей порядкує суспільство. Той, кому стається вийти з цього середовища, помічає, що був емоційно ув'язнений, став рабом такого підходу до виховання. Утім, є чимало й тих, хто не бачить у цьому нічого поганого та продовжує жити за правилами.

Стрічка «Патріот», зі свого боку, через призму бачення наймолодшого депутата російської Держдуми Васілія Власова (особистого асистента парламентаря Владіміра Жириновського) показує колоритну сценографію великої політики Кремля. Вона демонструє, що

Росія – це не лише держава, а шизофренічний стан свідомості, де традиційні цінності зводяться до прямого сексизму та мізогонії, імперіалізм спирається на роздавання на вулицях виборчих пакетиків, а політики – стабільні й стримані... як сам Владімір Вольфович. І все це – в ім'я великої справи «русскава міра», кордони якого ще не до кінця встановлені. Отже – бережіться, люди, бо президент Росії – це, в принципі, президент Землі і всього всесвіту. Хоча тут усе стабільно і нічого не змінюється – «і смішно, і страшно водночас», як у радянських фільмах.

Робити свій вибір – дивитись кіно

Про стрічки фестивалю можна було би написати ще багато. Вони стосувалися і міграційної кризи, і теми ЛГБТ та її ставлення до християнської віри на прикладі релігійних родин. У зв'язку з пандемією деякі з них, можливо, ще можна буде подивитися онлайн – слідкуйте за повідомленнями на сторінці Народного дому у фейсбуці.

Як наголошує одна з героїнь фільму «Бо не знають, що чинять», головна зміна, що виникла вже за останніх поколінь, – це вибір жити у свій власний спосіб. А гарний вибір спирається завжди на широкі та багатопланові знання, розуміння контекстів, відчуття нюансів та різноманітності світу. Знайомство з документальним кіно збагачує глядача та відкриває йому очі на різні точки зору. Особливо зараз – коли все знову зводиться до ізоляції у чотирьох стінах – фільми допомагають не втрачати контакту зі світом та спостерігати за різними його процесами виважено. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА
Фото – Igor Gorkis

УКРАЇНА

Огляд тижня

**Евгена Чолія призначено
почесним консулом України у Монреалі**

Джерело: Вікіпедія

Україна започаткувала свою дипломатичну присутність у провінції Квебек — 16 жовтня Євген Чолій підписав угоду про виконання обов'язків почесного консула. «Для мене честь та обов'язок виконувати функції почесного консула, просуваючи інтереси України в Канаді та сприяючи розвитку торговельних, економічних, культурних та наукових зв'язків між цими країнами», — заявив Євген Чолій.

У 2008-2018 роках Євген Чолій очолював Світовий конгрес українців, а в 1998-2004 роках — Конгрес українців Канади. Також він є почесним доктором Національного університету «Львівська політехніка» та Національного університету «Киево-Могилянська академія».

Медведчук проти Кіпіані

19 жовтня Дарницький районний суд Києва зобов'язав українське видавництво «Віват» та автора книги «Справа Василя Стуса», журналіста, головного редактора інтернет-ресурсу «Історична правда» Вахтанга Кіпіані видалити з твору інформацію про голову політичної ради партії «Опозиційна платформа — За життя» Віктора Медведчука, а також заборонити розповсюдження друкованого тиражу до усунення порушення немайнових прав Медведчука. Відповідно до рішення суду, деякі фрази з книги є «недостовірними» та порушують «особисті немайнові права Медведчука на повагу до честі та гідності, недоторканості ділової репутації». Зокрема, серед таких фраз є: «навіщо прокурори, коли є такі безвідмовні адвокати?», «розпинав поета призначений державою адвокат Медведчук», «шістка комуністичної системи адвокат Медведчук» тощо.

Віктор Медведчук був державним захисником українського поета Василя Стуса у 1980 році. Поета тоді звинувачували у тому, що він вчинив дії з виготовлення, зберігання і розповсюдження «з метою підриву та ослаблення радянської влади ворожій літератури, що порочить радянський державний і суспільний лад». Медведчуку закидають, що він мав для захисту підсудного необхідні важелі, але ними не скористався і навіть порушив адвокатську етику, визнавши провини свого підзахисного за нього самого. Отримавши вирок, Стус помер у 1985 році в тaborі.

Книга «Справа Василя Стуса» авторства Вахтанга Кіпіані вийшла друком у травні 2019 року. У серпні 2019 року Віктор Медведчук подав позов до суду, яким вимагав заборонити розповсюдження книги.

В Офісі президента висловили здивування таким вирок суду, а в Міністерстві культури закликали читати «Справу Василя Стуса». У соціальних мережах піднялася хвиля на підтримку Вахтанга Кіпіані, книгу швидко розкупили. Видавництво «Віват», не дивлячись на заборону, почало друк нового тиражу.

Послання Зеленського Верховній Раді

20 жовтня президент Володимир Зеленський виступив у Верховній Раді. Він говорив про протидію пандемії коронавірусу, мир на сході України та повернення Криму, розбудову армії та економіки, зміцнення народовладдя, боротьбу з корупцією, співпрацю зі світовими організаціями тощо.

За словами Зеленського, завдяки жорсткому карантину навесні «вдалося зберегти життя тисячам українців та виграти дуже цінний час». Президент зазначив: «Навіть медичні системи найуспішніших країн були неготовими до коронавірусу, а наша медицина — тим

паче. Була зруйнована система лабораторій — в Україні їх було аж цілих 5. Зараз — у десятки разів більше. Ми відновили вертикаль державних санітарних лікарів. А якщо хтось думає, що у Державному резерві на нас чекали заповнені полиці з усім необхідним — розчарую. Маски востаннє закуповувались у 2007 році, і термін їхньої придатності давно минув. Ми швидко подолали дефіцит. Спочатку — організували поставки з Китаю та Південної Кореї. Маски, тести, дезінфектори, костюми, апарати ШВЛ. А згодом — розгорнули та налагодили масштабне українське виробництво. Ми підвищили заробітні плати медикам, що протидіють COVID-19, до 300%. Так, через недосконалість бюрократичної системи з виплатами в регіонах були складнощі, але вони в минулому. Ідуть клінічні випробування українських препаратів, що мінімізують ризики ускладнень і смертності від COVID-19. Ми витримали перший етап та пройшли його з мінімальними втратами. Так, є прогнозоване скорочення економіки та ВВП. Але воно торкнулося всіх країн світу. Та порівняно з багатьма європейськими країнами наше падіння менше. Як і відсоток смертності від COVID-19. Німеччина — 4%, Франція — 9%, Велика Британія — 11%, Україна — 1,9%».

Володимир Зеленський торкнувся питання війни на Донбасі: «Ми розблокували Нормандський процес, заблокований з 2016 року. Вдалося звільнити та повернути рідним 136 наших людей. Це наші моряки, це Олег Сенцов, Едем Бекіров, Олександр Кольченко, Станіслав Асеев та багато інших...» 27 липня було оголошено про припинення вогню. Сьогодні режим тиші триває 86-й день поспіль — найдовше за роки війни. Чи ідеальний він? Ні. Чи є порушення? Так. Чи є спроби його зірвати? Безумовно. Але треба визнати — кількість пострілів суттєво зменшилась».

Згадав і про Крим: «Ми запустили канал „Дом“, що мовить на Крим та Донбас. (...) Повернули питання Криму в міжнародний порядок денний. Ми створюємо формат „Кримська платформа“. Це координація міжнародних зусиль для захисту прав кримчан та деокупації півострова».

Зеленський повідомив, що «у 2020 році бюджет на армію став найбільшим в історії України. В часи кризи він не зменшився ні на гривню». Президент пообіцяв не урізати його в 2021 році і залишити на рівні «понад 117 мільярдів гривень». Прозвітував й про інші успіхи: «Конгрес США затвердив військову допомогу Україні на суму 250 мільйонів доларів. У Великій Британії ми підписали угоду на 1 мільярд 250 мільйонів фунтів стерлінгів для зміцнення Військово-морського флоту України...» Ми починаємо будувати дві державні українські військово-морські бази для захисту Чорноморського регіону. (...) перевели Генштаб на типову структуру держав — членів НАТО. Успішно провели спільні навчання „Репід Трайдент“. Ми продовжуємо втілення стандартів НАТО та сумісність наших військ з військами Альянсу».

Переходячи до внутрішніх справ, президент говорив про розвиток країни, діджиталізацію і народовладдя: «Наша мета на найближчі роки — сто відсотків державних послуг онлайн. А на наступних президентських виборах громадяни повинні мати можливість за бажанням голосувати в інтернеті. (...) Місяць тому я підписав указ про сприятливі умови для розвитку ІТ-індустрії. Україна вже стає світовим ІТ-хабом. Також ми створюємо унікальну у світі віртуальну економічну зону „Дія. Сіті“ зі спеціальним податковим, фінансовим і правовим режимом. Цей проєкт забезпечить розвиток креативного бізнесу та залучення іноземних інвестицій».

Багато президент говорив про успіхи в економіці: «Ми ліквідували монополію „Укрспирту“ та вивели цю галузь із тіні. Минулого тижня вже приватизовано перший спиртний завод. Слід продовжувати цей процес, який у перспективі має збільшити надходження в казну майже у вісім разів. По всій країні закриті тисячі підпільних казино. Ухвалено закон про легалізацію грального бізнесу. Те, що роками існувало в тіні, вже наступного року, з першими ліцензіями, має принести в бюджет п'ять мільярдів гривень. Закрито майже тисячу нелегальних заправок. Зокрема завдяки цьому офіційні мережі АЗС знизили ціни на бензин. Облікова ставка Національного банку України з 17% у квітні 19-го року знизена до рекордних за історію 6%. (...) Ухвалено закон про концесії. Проведені конкурси з концесії морських портів Ольвія та Херсон, які залучили інвесторів з Катару, Грузії, Швейцарії. Ми почали масштабну приватизацію. (...) Ми забезпечили енергетичну безпеку та підписали новий 5-річний контракт з „Газпромом“ на транзит газу, а також отримали 3 мільярди доларів США, виграних у Стокгольмському арбітражі. Ми починаємо опалювальний сезон з рекордними запасами газу та вугілля.

31 вересня мінімальну заробітну плату збільшено до 5 тисяч гривень. У січні 2021-го року вона буде становити 6 тисяч, в липні — 6500. (...) Важлива наша обіцянка та, без перебільшення, історичне рішення — це запуск в Україні ринку землі».

Також президент визнав роботу правоохоронних органів незадовільною, закликав парламентаріїв зосередитися на антикорупційній стратегії на найближчі 4 роки та пообіцяв, що уряд невдовзі презентує результат аудиту держави і стратегію економічного розвитку України до 2030 року.

Повний текст послання опубліковано на сайті Офісу президента.

**Православна церква Кіпру
визнала автокефалію
Православної церкви України**

Як повідомив заступник голови управління зовнішніх церковних зв'язків ПЦУ архієпископ Євстратій Зоря, «предстоятель Православної церкви Кіпру архієпископ Нової Юстиніани і всього Кіпру Хризостом II у суботу, 24 жовтня, під час синодальної спільної Божественної літургії у монастирі Богородиці Хрисоргогіатісса, що у місті Пафос, вперше під час Великого входу пом'янув у Диптиху ім'я блаженнішого митрополита Київського і всієї України Епіфанія як предстоятеля автокефальної Православної церкви України. Таким чином, Кіпрська церква, яка є однією з найдавніших помісних церков, визнана автокефальною на III Вселенському соборі, та 10-та за місцем у Диптиху, доєдналася до визнання томосу про автокефалію Православної церкви України та стала четвертою церквою, яка визнає помісну ПЦУ — після Вселенського патріархату, церкви Греції та Олександрійського патріархату».

Нагадаємо, 5 січня 2019 року у Стамбулі підписали томос про автокефалію української церкви. Після Вселенського патріархату автокефальну Православну церкву України 12 жовтня 2019 року визнав собор ієрархів Грецької (Елладської) церкви. Після цього надзвичайний синод Російської православної церкви уповноважив главу РПЦ патріарха Кіріла не згадувати під час богослужінь предстоятеля Елладської православної церкви Ієроніма. 8 листопада 2019 року автокефальну ПЦУ офіційно визнав також найстаріший після Вселенського патріархату Олександрійський патріархат.

**У міського голови Києва Віталія Кличка
виявили коронавірус**

Мер Києва Віталій Кличко 24 жовтня отримав позитивний результат тесту на COVID-19. «Регулярно бував в інфекційних відділеннях, де лікують хворих на COVID-19. Намагався берегтися. Враховуючи специфіку роботи, регулярно робив тести. Сьогоднішній, на жаль, — невтішний», — сказав Кличко.

Очільник столиці пішов на самоізоляцію і працюватиме з дому, але почувається добре і сподівається, що наступний тест на коронавірус буде негативним. «Я завтра буду здавати наступний тест і тримаю кулаки за те, що він буде негативним, що попередній тест був помилкою. Я почуваю себе абсолютно нормально, ніяких симптомів у мене немає: ні температури, ні кашлю», — додав він.

Місцеві вибори відбулися

25 жовтня в Україні пройшли місцеві вибори, явка на яких була нижча, ніж у 2015 році, вочевидь, через коронавірус. На виході з виборчих дільниць проводилося опитування, ініційоване президентом України Володимиром Зеленським. Для цього треба було заповнити запропоновану волонтерами анкету з 5 питаннями та вкинути її у спеціальну коробку. В опитуванні могли взяти участь всі охочі, навіть кілька разів.

О 20:00 після закриття виборчих дільниць дані перших екзит-полів опублікувала соціологічна група «Рейтинг», Студія Савіка Шустера і телеканал Україна24. Відповідно до цих даних, у столичних переліках на крісло міського голови лідирує чинний мер Віталій Кличко із результатом біля 46%. Проте цього недостатньо для перемоги, тож в Києві, вочевидь, планується другий тур місцевих виборів. У нього мають шанси вийти також Олександр Попов («ОПЗЖ»), Ірина Верещук («Слуга народу»), Олексій Кучеренко («Батьківщина») або Сергій Притула («Голос») — вони отримали приблизно 8-10% голосів виборців. Більшість у Київській міській раді мають взяти партії «УДАР» Віталія Кличка (близько 20%) та «Європейська солідарність» Петра Порошенка (близько 18%). Натомість, за даними штабу Віталія Кличка, він отримав майже 51% виборців та переміг у I турі.

Підготувала Тетяна ДАНОЧЕНКО

ПОСТАТІ

«Пандемія нашу роботу не дезорганізує»

Юрій Гаврилюк та часопис «Над Бугом і Нарвою»

Наступний 2021 рік – це час ювілеїв. Окрім того, що ми відзначатимемо перенесене через пандемію 30-річчя Об'єднання українців у Польщі, слід згадати і про 65-ліття тижневика «Наше слово», 30 річницю українських часописів «Над Бугом і Нарвою» та «Благовіст». Сьогодні, в часи COVID-19, коли зв'язки між українцями, що дозволяють зберігати національну ідентичність, руйнуються, треба особливо цінувати усіх тих, хто видає часописи, що здатні хоч трохи заповнити цю порожнечу. Про ідейні настанови у «Нашому слові» ми писали у статті «До кінця світу і ще на один день довше» («НС» № 34 від 23 серпня 2020 року): ми будемо із своїми читачами, незважаючи ні на що, у добрі та погані часи.

Однак тут варто згадати, що ми не одні. Важливу роль також відіграє уже згаданий часопис українців Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» та його багаторічний редактор Юрій Гаврилюк. Далі – його пряма мова.

Початок видавничого руху на Підляшші

Неподалік від Більська, у шойно тоді заснованому містечку Заблудові, вже у 60-х роках XVI століття діяла друкарня, у якій Іван Федорович створював релігійні книги – «Учительне Євангеліє» та «Псалтир з Часословцем». Цей почин можна назвати інтернаціональним, адже власник Заблудова, Григорій Ходкевич, був «литовським русином» (а його рід походив із Київщини), друкар – «москвитиним», мова у книгах була церковнослов'янська, а користувалися ними на території всієї Київської митрополії. Так само, до речі, як і першими кирилическими виданнями, що їх більш ніж на пів сторіччя раніше надрукував у Кракові німець Швайпольт Фіоль.

На український друк натомість довелося чекати до першої половини XIX століття. Перша «ластівка» звилася собі гніздо у Білій (зараз Білій-Підляській) – тут у 1917-1918 роках виходив тижневик «Рідне слово», друкувалася також белетристика, однак організаторами видавничої справи були не місцеві українці, яких вигнали у «біженство», а наддніпрянці, що прибули сюди з ініціативи Союзу визволення України. У міжвоєнний період найближчим до Більська українським видавничим осередком був Холм, де працювали люди з

▲ Юрій Гаврилюк

холмських і південнопідляських теренів, що тоді – як і нині – перебували у Люблінському воєводстві. Натомість на північнопідляських землях, які належали до Білостоцького, а від 1999 року – до Підляського воєводств, умов для цього не було. Більськ, який був тоді центром повіту, у 1920-1950-х охоплював весь українськомовний клаптик «Білосточчини», був невеликим провінційним містом, до того ж – без своєї української інтелігенції.

Від мови до політики

У 1980-х роках з'явилося перше покоління місцевої молоді, яке вже мало або якраз здобувало вищу освіту і не хотіло «приспособовуватися до ситуації». Саме вони почали голосно говорити про українську присутність в регіоні й те, про що раніше зрідка писали тільки у «Нашому слові», у працях філологів, які досліджували мову мешканців південно-східної частини Білостоцького воєводства, а також деяких істориків чи соціологів.

Звісно, українське життя весь той час існувало, однак воно було ніби приховане: люди і говорили, і співали «по-своєму», але чому це так – ніхто публічно не розповідав. А якщо й розповідав, як це було у Кліщелях, то «партійно-державна влада» досить успішно такі випадки нейтралізувала. Повсюдною була офіційна пропаганда, яка переконувала, що всі православ-

ні «білосточчани» – це білоруси, наша мова – білоруська або якась «перехідна говірка».

Із часом над Бугом і Нарвою почали також писати «по-своєму», хоча у 1970-х, коли вірші Івана Киризяка, Софії Сачко та Ірини Боровик друкувалися у білостоцькій «Ніві», ще не було «національної рішучості» – як, наприклад, у першій половині XIX століття над Дніпром, коли «малоросійську» творчість назагал сприймали як частину «всеруської». Але вже у 80-х мовне питання стало тут національно-політичним, адже з'явилася група підляшан різного віку, для яких було зрозумілим, що ми говоримо так, а не інакше саме тому, що ми українці. Першою трибуною стало для нас «Наше слово», але цього, звісно, було мало. Не лише тому, що тижневик був у нас не дуже популярним, а ще й тому, що за ним іше стежила цензура.

Напівпідпільні вісімдесяті

Зрозуміло, що у 1983-1984 роках «безцензурна» діяльність мусила бути підпільною, принаймні формально «на правах рукопису». У «докомп'ютерну» добу запорукою успіху була друкарська машинка. Спочатку єдиний такий апарат, до якого «Підляшшя мало доступ», був у діяча Українського суспільно-культурного товариства Івана Ігнатюка, уродженця південнопідляського Володавського повіту. Мешкав він у Любліні, але познайомився з Іваном Киризяком – і так у 1983 році з'явилися машинописи літературного часопису «Наш голос» та Киризякової збірки «Моя батьківщина – Підляшшя».

Саме восени 1983 року я почав навчатися у Кракові, а велике місто – це більші можливості. «Наш голос» я просто ксерив, натомість збірку вдалося надрукувати офсетним способом. У домівці УСКТ я познайомився тоді з працівником однієї з великих краківських друкарень, який не боявся трохи відійти від правил та організувати напівлегальний друк. А коли й мені вдалося роздобути друкарську машинку, з'явилася можливість створити одноособове та ніде офіційно не зареєстроване Підляське українське видавництво «Думка», що проіснувало до 1990-го та випустило три десятки книжечок літературного, історичного та публіцистичного змісту, а також – першу періодику, зокрема досить великий за обсягом журнал «Основи» (4 випуски).

Період, коли офіційна видавнича діяльність залежала від політики та цензури, закінчився у 1989-1990-х. 1989 року вийшов невеликий польськомовний місячник «Ktag», який – спочатку за моєї участі, а потім самостійно – редагував Григорій Купріянович; у 1990 році – двомовний «Більщанин», «однорідка», випущена під час виборчої кампанії до місцевого самоврядування. З'явилася тоді й комп'ютерна техніка.

«Над Бугом і Нарвою»

Протягом 1983-1990 років сформувався гурт авторів, що дописували як до «Нашого слова», так і до згаданої «самвидавної» періодици, що й дало змогу створити український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою». Його видавцем спочатку був Підляський відділ Об'єднання українців у Польщі, згодом – Союз українців Підляшшя, заснований навесні 1992 року. Адреса редакції із самого початку знаходилася в Більську, але робота над першими номерами велася, по суті, дистанційно. Адже найбільша група редакторів – включно з головою, доктором Миколою Рошенком, та секретарем Гри-

горієм Купріяновичем – перебувала у Любліні. Набором і макетуванням займалося видавництво «Тирса» – тож із технічного боку все було вже повністю професійним.

Я, зізнаюся, спочатку мав невеликий вклад у редакційну роботу, адже більшість часу проводив у Кракові, де у Ягеллонській бібліотеці шукав матеріали з історії Підляшшя. Повернувся до Більська у середині 1993 року, почав працювати секретарем редакції та «редактором номерів» – тоді видавничий процес й перенісся до цього міста.

Поміж Бугом та Біловезькою пушею

Згідно з назвою часопису, ми зосереджуємося на справах українських мешканців території поміж Бугом, Біловезькою пушею та північним берегом Нарви, а також Білостоку, куди після війни переселилися чи не половина наших земляків. Отже, пишемо «про свої справи і по-своєму» – як літературною мовою, так і підляськими говірками, причому говіркомовні в нас не лише літературні твори та історичні й фольклорні розповіді, але й публіцистика. Намагаємося, однак, не закритися у «більських стінах», адже Підляшшя – це також терени за Бугом і теперішня Берестейщина (у першому Підляському воєводстві були також Бересть, Кобринь і Каменець). Немало цікавого є також біля інших річок, як-от Сяну та Попраду з Ропою і Вислоку.

Можна сказати – може, трохи нескромно, – що цих уже понад 170 номерів видання є, з одного боку, інтелектуальною хронікою підляського українства, а з іншого – це вже якоюсь мірою енциклопедія знань про історію, мову і культуру, які ми повинні засвоювати, аби мати в міру точний образ як Підляшшя, так і Холмщини, Надсяння, Лемківщини та, зрозуміло, України. Про все, звісно, не напишеш, але я все ж сподіваюся, що статті наших постійних авторів та принагідних дописувачів дають основу для самостійних пошуків та роздумів.

«Над Бугом і Нарвою» – перспектива 30 років

Журнал «почався» із 32 сторінок, зараз у нас – 48 сторінок друкованого слова. Матеріалів не бракує, адже постійно щось відбувається, а тем з минулого, про яке з української точки зору не писали раніше, – море. Ми встигли показати читачам ще навіть не всю спадщину вчених-підляшан, як-от першого підляського етнографа і поета Миколи Янчука чи історика й академіка Всеукраїнської академії наук Костянтина Харламовича.

Однак написати та надрукувати – це одне, а зробити так, щоб тексти потрапили читачеві до рук, – уже зовсім інше. Протягом цих десятиріч не лише майже повністю згорнулася дистрибуційна мережа «RUCH» (зараз журнал продається через «Kolporter»), але й зменшилося зацікавлення друкованими виданнями. Треба, звісно, переходити до інтернету (це наше завдання на найближчий рік) та робити хоча б частковий кольоровий друк, адже чорно-біле «нутро» видання – це вже, по суті, архаїзм. Інша справа – відсутність звички читати українською мовою чи взагалі знання української абетки. Тому деякі тексти, зокрема говірківі, ми подаємо з паралельною транскрипцією латинкою. А пандемія? Що ж, двомісячник – це не щоденна газета, отже, нашу роботу вона особливо не дезорганізує. ■

Орест ЛОПАТА

Фото надані Юрієм Гаврилюком

ГРОМАДА

«Нехай Буог годує і долю готує»: підляські звичаї та народження дитини

У традиціях, пов'язаних із народженням, дуже виразно проступають елементи ще язичницьких вірувань, в основі яких була віра у вплив злих сил, які можуть зашкодити дитяті. На україномовному Підляшші давні уявлення, поняття, магичні дії та повір'я збереглися доволі добре, тому тут можна записати цікавий фольклорний матеріал.

Ще у середині ХХ століття місцеві жінки народжували вдома. При пологах була присутня бабка, яка займалася матір'ю та новонародженою дитиною. Вона, серед іншого, виконувала й низку магичних дій, що мали полегшити пологи. Одним із таких ритуалів було відкривання дверей, вікон та скринь.

Бувало, що у випадку важких пологів члени сім'ї просили священника, щоби він відчинив у церкві Царські ворота. Усе це — аби жінка «відкрилась» та народила дитину.

88-річна Віра Федорук із Кленик народила 9 дітей. Найстарших — удома, тож добре пам'ятає пологи за участю бабки, яка не мала ані відповідних знарядь, ані ліків, а бувало — що й навіть медичних знань. Тому смертність породіль та дітей не була чимось винятковим.

«Як не може дітя вродитися, то не може і баба вмірає. Мнуго ж так било, што вмірало. Бо як дітя вродіться, то вродіться, а як не вродіться, то што тая бабка зробіт? А як уродіться, то вона покупає, і пуп завеже, і місце вийме», — розповідає Віра Федорук.

Про жінку, яка народила, казали, що вона «з печи впала і на двоє поділілася». Фразеологізм «баба з печи впала» можна почути на Підляшші й досі.

Старші жінки із околиць Гайнівки згадують, що новонароджене дитя слід було одягнути в сорочку наживоріт. У такий спосіб люди оберігали його від впливу «злих очей». Підляшшани вірили — а багато із них вірять у це й досі, — що деякі люди можуть «споврочити», тобто своїм поглядом (свідомо або й ні) спричинити плач, захворювання або навіть смерть дитини: «Кажут — з очі умірают пшеважне малиє дієт. А мнуго биває, што вмірают з очі».

Звичайно, люди мали свої способи захисту від «злих очей». Як згадувала

Марія Максим'юк із Пасічник-Стебок, коли дитина плакала з невідомої причини, бабка «клала єї на порозі і дмухала сюди-туди, і молитву говорила».

Ще у середині ХХ століття поширеною була традиція замотувати дитину у повивач. «Повивач то із латкі зшити кусок матерії — одотне і там його обрубіт, і страпочкі в кунці више, коб завезуваті», — пояснювала Віра Федорук. Ці звичаї дуже відрізняються від того, що говорять сучасна медицина.

Кілька десятків років тому мати також найчастіше не годувала новонародженого груддю — це робила інша жінка з села. «Ще й мене просілі, коб пришла», — згадувала пані Віра з Кленик.

З годуванням немовляти були пов'язані різні повір'я. Починати слід було із правої груді, щоб дитя «не починало роботи лівою рукою». Мама на грудному вигодовуванні «як што-небудь піла, то не могла кідати, бо як хтось по юой нап'ється, то не буде в єї молока». А побачивши чоловіка, що сіє, мала припинити годувати. «Не виходь на поле — мама мніє казали — бо обачиш сівця і треба одлучаті, а нехай ще ссе», — згадувала пані Віра.

«Ой куме, куме, добра гориелка»

Досі популярним звичаєм, пов'язаним із народженням дитини, є «одвідкі», тобто ритуальні відвідини, у яких колись брали участь лише заміжні жінки. Зараз маму та немовля відвідують усі найближчі, які, звичайно, несуть подарунки. Раніше гості приносили пампушки, ковбасу і горілку. Жінки давали поради, як виховувати маля та що робити, аби вберегтися від «злих очей». Вважалося також, що дитину не можна хвалити.

Після відвідин були хрестини, які батьки намагалися справити якомога швидше, переважно через два тижні після пологів. Кумів добирали, як і тепер —

це були найближчі родичі, свояки. Ще й досі живе переконання, що не можна відмовлятися, коли просять стати кумами — бо дитина буде нещасливою. Вважалося, що «хришони батькі» не можуть одружуватися одне з одним, хоча, як підкреслюють навіть найстарші підляшшани, — «говорили так, але женілися».

Тепер кума готує дитяті одяг, кум — хрестик та оплату для батюшки. Колись хресна мати обов'язково давала у подарунок «хрищуонку»: «Хто білого полотна принесе, хто в квієти — хрищуонка звалася. Як дітя виросте, то пошіє плат'є, а як хлопчик — то нагавіці», — пояснювала Лідія Хворось зі Збуча.

«До хресту» не могла їхати мама дитини. Лише останнім часом, зокрема у містах, священники дозволяють матерям брати участь у церковному ритуалі хрещення — однак не всі.

«Маті вусім недіель як міне, то тогди вже їєде до уводу з дітятом. Батюшко введе і тогди вже може іті до церкви. А так не йшла», — говорила пані Ліда.

Важливим елементом цих обрядів залишається бесіда. Колись, окрім бабки, кумів і батьків дитини, у ній брали участь лише заміжні жінки та одружені чоловіки. Вони співали сороміцьких пісень для хрещених батьків, величали дитину та її матір, висловлювали свої побажання. У Збучові говорили:

Нехай Буог годує, і долю готує.

Батькові й матері на втіху,

Родові на славу, а людом на задрость.

На хрестинах завжди була каша. Покоління, народжене у 1920-х роках, пам'ятає, що це була «просяна каша наварана»; народжені у наступному десятилітті кажуть, що «кашею» звалися просто солодощі, якими кума частувала гостей.

Про кадіння та інші повір'я

Малу дитину сім'я намагалася оберегати від злої сили та всіляких хвороб. Від представників не лише старшого, а й середнього покоління підляшшани ще можна почути про різні магичні дії, а також записати багато повір'їв, пов'язаних із темою виховання дітей.

До прикладу, говорили, що не можна колисати порожню колиску, бо маля не буде спати. Не варто також показувати йому дзеркала, бо «зуби тяжко будут лієзті». Коли у дещо старшій дитини виникали проблеми з говорінням — да-

Колиска з виставки Підляського музею села

вали шматочок хліба від жебрака. Спосіб давніх ритуалів і повір'їв можна доповнювати довго.

Коли дитина плакала, бо у неї щось боліло або вона перелякалася, найпопулярнішим способом лікування було кадіння освяченими в церкві травами: «Як дітя собака злекає, то уже тим зієльом кадієт. Кладут на угельціє і обвівають тоє дітя плахточкою якоюсь і там воно диміт тоє зієле і так каділі перелекани дієті, котори вночіє схватуваліся», — пояснювала Ніна Григорук з Курашева.

Бували й жакливіші методи, про які згадує Ольга Охрим'юк із Чижів, родом із Кленик: «Дітя колись за мамінеї паметі короста чи што напала. І хтось на селіє сказав, коб вимазаті чим то і в пієч усадіті. Вимазалі і в пієч всаділі і дітя дойшло».

Поява у сім'ї дитини та її виховання завжди викликали багато емоцій. Хоча жінки в минулому народжували частіше, значно більше дітей також помирало — дослідники кажуть, що на початку ХХ століття на Підляшші це було майже 60 відсотків новонароджених. Зараз жінкам та немовлятам допомагає розвинена медицина. А наші предки могли розраховувати лише на сформовану протягом багатьох століть магично-культуову систему зі всілякими обрядами і повір'ями, які мали забезпечити щасливі пологи та виховання дитини. ■

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Виставка вишиванок Івана Сирника – серед кращих заходів 2019 року

Щецінський проєкт «Сховища пам'яті» («Depozyty pamięci») отримав нагороду в категорії «виставкова діяльність» 10-го західнопоморського конкурсу «Музейна подія-2019», організованого асоціацією польських музеєзнавців. Виставку народних костюмів з колекції Івана Сирника – голови Щецінського відділу Об'єднання українців у Польщі – презентували у валецькому музеї минулого року з нагоди 60-ліття місцевої греко-католицької парафії.

— Круглу річницю парафії ми вирішили доповнити виставкою. Так склалося, що Іван Сирник запропонував нам показати народний одяг зі своєї приватної колекції, а ми на це радо пристали. Зізнаюся однак, що ми не сподівалися на нагороду, оскільки наш заклад — невеликий, нам важко конкурувати з великими культурними установами чи національними музеями. Наша радість тим більша, що колекція справді цього вартує: зібрані Іваном Сирником костюми унікальні, це — чи не єдина така приватна добірка, — каже Марлена Якубчик, авторка виставки.

Подію відзначили за оригінальну форму презентації. Марлена Якубчик додає, що роботи під час підготовки виставки було справді багато. Її авторам

було важливо не просто показати костюми, а зробити так, щоби все це мало небуденний та цікавий характер.

— Ми хотіли відійти від типово етнографічної презентації та продемонструвати насамперед багатство українського вбрання: як і регіональне, так і технічне — різні способи вишивання. Тому стиль виставки був дуже мінімалістичний, і завдяки цьому на першому плані опинилися саме костюми, — пояснює Марлена Якубчик. Валецькою виставкою народних строїв дуже зацікавилися як українці, так і поляки.

Перші сорочки Іван Сирник отримав від своєї товаришки ще у 80-ті роки. Тоді він навіть не мріяв про те, щоби збирати вишиванки.

— Моя знайома в Боболицях, звідки я родом (Західнопоморське воєводство — авт.) принесла мені дві вишивані сорочки, які хтось відніс на склад для обміну. Вони пролежали у моїй шафі чи не 30 років, однак час

від часу я їх виймав і милувався. Згодом мені до рук попала ще одна старовинна сорочка та сердак (верхній короткий сукняний одяг з рукавами, поширений серед гуцулів — ред.). Далі я почав поповнювати свою колекцію, — каже Іван Сирник.

Перші сорочки були з Лемківщини, наступні — вже з Холмщини, а сердаки — з Перемищини та Бойківщини, тобто з теренів, звідки виселили українців. Згодом Іван Сирник вирішив, що не може зупинитися лише на землях, звідки походить українська громада у Польщі, — варто збирати сорочки з

Фото: Кароль Цьмєль

різних регіонів України, оскільки це продемонструє унікальність української вишивки. Таким чином колекція поповнилася одягом із Верховини, Гуцульщини, згодом — із Львівської та Волинської областей, а насамкінець — з Центральної та Східної України.

— Дивлячись на різні сорочки, ми можемо прослідкувати звичаї та традиції різних регіонів: кожному притаманна власна колористика чи техніка вишивання, — розповідає Іван Сирник. Одяг він купує на різноманітних аукціонах чи безпосередньо у людей, однак — за умови, що вишиванка старовинна. Найстарша сорочка в його колекції датується 1895 роком, а всіх експонатів — понад сто. Згодом Іван Сирник почав збирати також кептарі (хутрянний одяг без рукавів — ред.), спідниці, фартушки та пояси, бо, як сам каже, сорочку потрібно чимось доповнити. Більшість предметів у його добірці — це жіночий одяг.

На шодень народне вбрання можна побачити в Осередку української культури у Щеціні. Сорочки також презентували в Сільськогосподарському музеї у Шреняві та Тшеб'ятівському центрі культури. Зображення одягу використали у щорічному календарі, прибутку від продажів якого призначили на допомогу потерпілим від війни на сході України. Цього року вийде також фотоальбом вишивок. ■

Анна ВІННИЦЬКА

Фото автора статті

Тогорічне літо, а з ним вакації були іншые од тых дотеперішніх. COVID-19 вшытко змінил и так буде ишы певно долго. Коли и як вернеме до чогоси, што здавало ся нам таке нормальне, тепер нхто не потрафит повісти. Пробуєме достосувати ся до того, што наказує міністер здоровля и тзв. «хлопські розум». Тот остатній каждый має свій и зато єдны пильнують ся барз докладні, а другы лем хоч як, и нехтують масками, тай не стосують ся до того, што нас обовязує.

Але не тоту справу буду розвивал дале, натоміст повім дашто о тім, як мі самому и родині того літо ся уклало. Пандемія зачала ся юж на зламі лютого и марця, а мы мали выкуплены білети до теплых країв и ціла наша група розважала, што має робити. Полетіли-зме з великыма обавами, але слава Богу, добрі ся то скінчыло. То зато не был єм на похороні Штефана Гладика в Білянці и аж в літі пішли-зме на його гріб. Так ся зложыло, же стрітили-зме там його жену, п. Марисю, и хвильку собі побесідували. О Тобі, Штефане, ишы пару слів скреслю пізніше, а тепер повім лем наше традиційне «Вічная Тобі пам'ят».

Дивне того літо для мене не лем про пандемію и про то, же до Білянки поїхали-зме пізніше, але и зато, же таких спізнених одвідин на цментери

было більше. Помер якысы час тому, як памятаме, Петро Шафран, а цалком недавно його жена. Не был єм на іх похоронах, але не міг єм не заїхати тепер до Ганьчовой. Нашы цментері на Лемковині мають своє місце переважні при церкві. Не всяди так єст, але в Білянці акурат докладні так. Нашли-зме Штефанів гріб на беріжку выще церкви, а в Ганьчові, де цментір тіж є на березі, але оддалени кавалец од церкви и по другій стороні дороги. Кус роззерали-зме ся по нім, аж высмотріли гробницю, де спочали обоє Шафраны. Спомнул єм собі Редактора «Ватры» Петра Шафрана, з котрым дос часто сперал єм ся в справі нашой бесіды, бо він нияк не хотіл признати право існування нашого «ы», тай колысы выкреслилі мі з мого допису вшыткы, крім того, котре не зауважыл. В іншых квестиях были-зме згідны, тай не змінят тоту буква-фонема мого об-

разу п. Петра, як человека заслуженого в спераню лемківських справ.

То ишы не конец одвідин на цментерях, бо поїхали-зме до Зиндрановой через Сьвідник, жебы похылити там головы — жена и я — на гробі нашого без перебільшыня, як думам, барз заслуженого діяча на Лемковині — Теодора-Фецка Гоча. Прикро мі, не виходит мі то з головы, же не был єм на його похороні, але дали мі знати аж в тот ден, коли Го ховали. Не поїхал єм, бо не было як доїхати за пару годин зо заходу. Рік тому был єм коротко на «Ватрі» тай так зышло, же аж тепер нашли-зме схований за селом выжче лісика цментір в Зиндранові.

Видит ся мі, же запам'ятав єм перший раз п. Фецка, коли няньо зачали часто сьпівати дос кумедну товди для ня сьпіванку:

*«Повідж-те мі, куме Гнате,
Вы ся на тім ліпше знате,
Чом-то гнеска нашы жены
Ходят вшыткы підстріжены».*

Подаю з памяти, то може дашто-м змінил. Мам книжочку, в котрі можна тот текст справдити, але в мойй «перемішаній», а дос богатій бібліотеці так наскоро тяжко мі єй найти. Думам даколи зробити в ній порядок, а товди, вірте мі, сумлінні справджу текст. Памятам, же и нашы мама стяли акурат долгу, чорну, грубу косу, тай няньо певно тіж зато часто вертали до слів кума Гната.

Потім был котрысий з початковых з'їздів ОЛ в Горлицях и там перший раз замінили-зме пару слів. Як єм зачал дописувати до «Загороды» и до «ЛС», то мали-зме юж ближшый контакт. Дописував єм під двома-трыма псевдонімами, але п. Фецко не мал з тым проблемів. Заскочыл мене колыси на «Ватрі» в Ждыні зьвіданьом: «То як там дале буде з Лемковином, стрыку Андрию». А я певно лем перший раз так ся підписал.

Розважали-зме нелегкы для нас справы, серед котрых найчастіше тоту, як можеме ратувати наше лемківство. Што робити, жебы молоды оставали при своїм, тай жебы-зме ся не ділили, а ратували нашу духову и материяльну культуру. Не буду ту писал о поглядах п. Гоча, бо іх переважні вшыткы знають, хоц не все іх признають. Я ся з п. Фецком все міг добесідувати, бо не было

межде нами якысых розбіжності. Не ділила нас тіж вцалі бесіда, хоц Зиндранова и Конечна преціж далеко од себе. Може то тот факт, же не сусідують з польскыма селами, а по другій страні карпатского хырбета мали-зме Русинів зо Словаччыны. Жалую, же не вшыткы листы и карткы сьваточны од п. Фецка ся мі заховали. Карткы были кольоровы не лем з той першой страны, але и з другою, де «Ваш сын Лемківшыны, Дідо сеньор Фецьо Гоч з Родином» писал кольоровыма писаками и длугописами. В листі з марця 2016 рока зьвідувал ся о з'їзд ОЛ и о то, ци урадили-зме дашто важне в наших справах. Писал тіж, же Музей перешол юж в руки сына Богдана. Одповіл єм, же запланували-зме и урадили пару сухых задумів, трудніше буде з втіліньом іх в жытя. Тото, як и все, оказало ся кус пророче, але преціж дуже вдало ся тіж зробити, што видно на «Ватрі» и хоц бы в справі лісів.

Листы п. Фецка были полны страпліня, але и надії, же його покоління, а и моє молодше о дві десяткы років, не будут остатніма, по котрых нашы сьліды в Бескидах, по-конечняньскы Бешкідах, зачнут ишы скоріше ся затерати. Думам и я, же так не буде. Музей в Зиндранові стоїт, «Ватра» в Ждыні горит, и не лем там, а тогорічна показала, же молоде покоління радит собі з ньюм и в интернеті. Не забыват оно о своїх коренях и жебы ишы хотіли тоты молоды люде бесідувати по-лемківскы так, як мы з п. Фецком и так як на тогорічній интернетовій бесідувал Василь Баволяк з Грицьом Суханичом, то моя надія была бы ишы міцніша. Але то юж тема на наступны мої мовны розвагы. Пробачте мі того втручіня, але так єст все з человеком, котрого опанує якась *idée fixe*.

Думал єм ту дати знимку з гробу п. Гоча, але зроблю так пізніше, вказуючы більше цментерів, а тепер проілюструю проблему з місцями спочынку наших помершых тых давно юж, але и тепер, знимком без підпису, котра показує, же можна втримати цментір в порядку и з пошаном для тых, кого юж неє межде нами. А може треба бы вказати тіж села и місця по цментерях, де вшыткы затер час и люде? ■

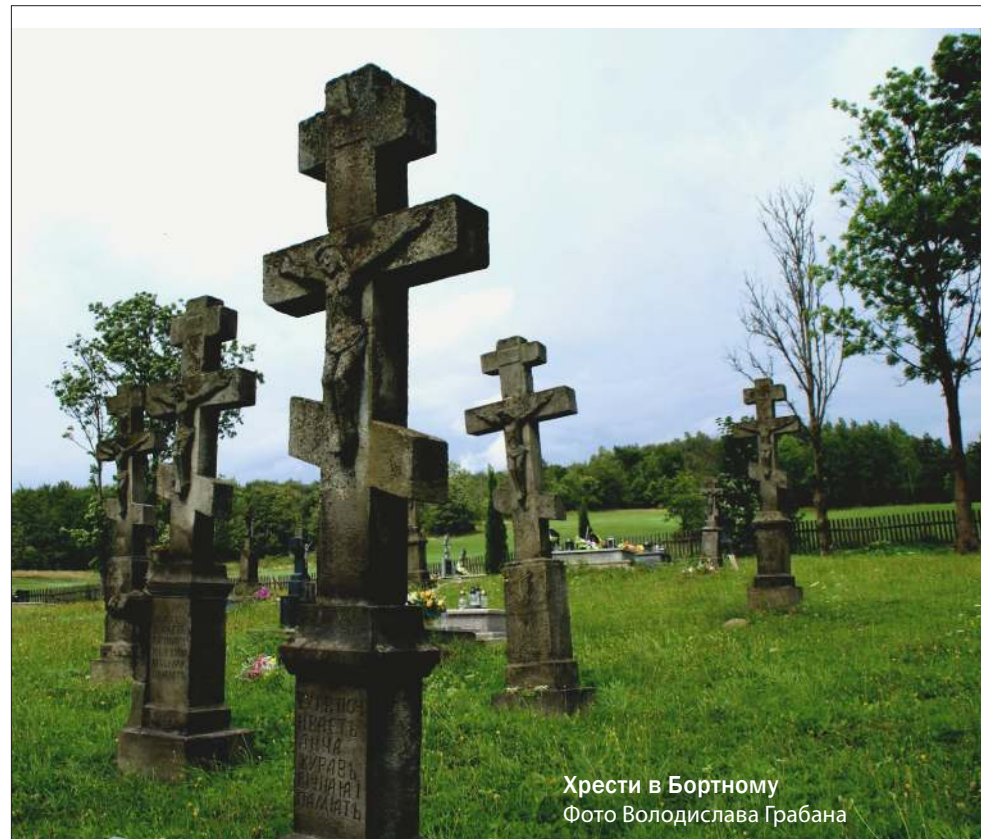
Конечнян,
Андрій КСЕНИЧ

Не лем кирилицьом

Хочеме звернути увагу Читачів «ЛС» на книжочку *Забавы з віршом*. Редакторе збірки зобрали короткы вершыкы, скоромовкы и лічылкы, котры повинни сподабати ся дітям, якы не знають ишы чытати, тай тіж тым, котры сами потрафлять юж корыстати з художнього слова. Авторе выбору текстів керували ся специфіком лемківской бесіды, як и тым, же маме недостаток книжок приспособлених для лемківского чытача. Торкат ся то

особливо наймолодшого покоління, котре дуже часто, а конкретніше кажучы, переважні цалком не володіє мовом своїх родичів, бабусь и дідів, тай зато так задумана книжка здає ся быти барз потрібна. То зато збірка, котра нараховує понад пятьдесят текстів, написана є кирилицьом и фонетичні латинком. Книжка почынат ся коротком передмовом та азбуком, кириличном и в формі латинкы, тай зато, як комуси трудно было бы чытати оригінальний текст, то прочытат його в фонетичнім записі. Може то також заохотити до почитаня кирилиці. Як пригадаме ту ишы раз заховану специфіку лемківской бесіды, то корыст для діточок буде ишы більша. Як дітина почує и запам'ятат вершык, то сьлід по нім остане надолго. Домашню Вашу бібліотечку збогатит кольорова книжка, в котрій каждый верш ілюструвани єст гардым малюнком, який передає дуже реалістично зміст тексту. Здає ся, же книжочка сполнят вшыткы вымогы ставляны дитячі літературі. Заінтересуваних придбаньом збірки просиме звонити на номер: 696 428 002 або 608 454 246. (ак)

Хрести в Бортному
Фото Володислава Грабана

Історія

Іван Піддубний: сила та слабкість українського борця

Богатир з відкритою душею і м'яким серцем, який підкорив 14 країн на чотирьох континентах, залишаючись упродовж майже 40 років непереможеним. Один із найвідоміших атлетів світу, який ще за життя став легендою. Ім'я українського борця-важкоатлета Івана Піддубного промовисто лунало на світових аренах, не зникало з афіш і шпальт тодішньої преси. Нинішні російські академічні видання, газети, журнали за звичкою називають його своїм, там досі вшановують річницю з дня народження Піддубного. Він став уособленням образу російського богатиря, хоча народився в Україні і росіянином себе не вважав. Варто вивчати біографії цих людей, адже саме їхній життєпис є ілюстрацією нашої історії. Якщо ми не подбаємо про відродження української пам'яті, то за нас її напишуть інші у вигідний для себе спосіб.

Початок кар'єри

Народився майбутній чемпіон у переддень Іоанна Богослова — 8 жовтня 1871 року в селі Красенівка неподалік Золотоноші, на той час Полтавської губернії (нині це Черкаська область). Батько Івана Піддубного, Максим Іванович, походив із роду запорізьких козаків, був господарем у великій незаможній родині, яка швидко поповнювалась. Першим народився Іван, після нього в сім'ї з'явилося ще троє синів та три доньки. Батько був кремезним, мав неабияку фізичну силу. Міг, наприклад, без зайвих зусиль кидати п'ятипудові мішки із зерном на воза або зупинити на ходу бричку за колеса. Рід по матері, Ганні Данилівні, яка теж походила зі старовинного козацького роду, славився довголіттям: дехто з родичів дожив до 120 років.

З дитинства Іван допомагав по господарству, випасав гусей, корів, возив волами зерно. Від батька він успадкував силу, кремезну статуру, високий зріст. У свої 16 років він міг легко пригнути за роги бика до землі. Коли йому, вже визнаному спортсмену, ставили провокативні запитання на кшталт: «Чи зустрічали ви людей, сильніших за вас?», Іван відповідав: «Якщо казати про бійцівську силу, то, мабуть, ні. А взагалі такі люди траплялися — наприклад, мій батько був точно сильнішим за мене».

Першою роботою козацького парубка стала праця вантажника в одному з морських портів Одеси, пізніше — у Севастополі та Феодосії. Працювати доводилося по 14-16 годин на добу. Але невдовзі доля приготувала для нього своєрідний сюрприз. До Феодосії завітав відомий на той час цирк Івана Безкоровайного. У трупі працювали атлети і борці, які на виступах піднімали величезні гіри та штанги, гнули металеві пруті і підкови. У якусь мить ведучий запропонував усім охочим поміряти силою зі спортсменами — й Іван, не вагаючись, зголосився. Але, не знаючи тактики бою та прийомів, він програв. Тоді хлопець почав тренуватися самотужки. І вже через тиждень, вийшовши на ту ж арену, поклав на лопатки спортсменів зі світовими іменами. Відтак майбутній важкоатлет серйозно замислився про — як тепер би сказали — спортивну кар'єру. Вивчав тонкощі ведення боротьби, опановував технічні прийоми, розробив свою систему тренувань, щодня займався бігом, робив вправи з гири, вчився правильно дихати, обливався холодною водою, дотримувався режиму харчування, ніколи не палив і не вживав спиртного. Під кінець сезону він перетворився із трохи незграбного кремезного силача на справжнього спортсмена атлетичної статури.

Чотири кохання Піддубного та світові перемоги

У цей час 27-річний Іван закохався у канатохідницю Емілію і хотів з нею одружитися. Але їхній роман не мав продовження, оскільки дівчина обрала багатого шанувальника і втекла з ним.

Іван Піддубний (посередині) з братами, 1910 рік. Фото з Вікіпедії

Аби позбутися гірких спогадів про зраду, Іван Піддубний переїхав до Києва. Там він почав працювати у цирку братів Нікітіних, мав беззаперечний успіх серед глядачів, там запустив свої козацькі вуса — невід'ємний атрибут його легендарного образу. І тут-таки Іван знову закохався — у молоду гімнастку з циркової трупи, Марію Дозмарову. Почуття було взаємним, але закінчилася ця історія трагічно. Під час гастролей у Тифлісі Марія загинула, зірвавшись із канату. Київська арена відтоді стала для Піддубного місцем моторошних спогадів. Він дуже болісно переніс втрату коханої, кілька місяців провівши в усамітненні, збирався навіть піти з цирку.

Але життя тривало: пропозиції, контракти, виступи, поїздки. 1903 року Іван Піддубний поїхав на чемпіонат світу з французької боротьби до Парижа. Під час поєдинку з 20-річним атлетом Раулем ле Буше стався випадок, який похитнув уявлення Піддубного про суддівську чесність і справедливість на змаганнях. Під час бойових прийомів супротивник шоразу вислизав з рук Івана, наче риба. Виявилося, що його тіло змащене олією. Коли Піддубний заявив про це, судді не лише не дискваліфікували француза, а й почали додавати йому балів. Іван вибув зі змагань. Після цього він назавжди став непримирним і безкомпромисним ворогом брудного спорту. Наступного разу під час зустрічі Піддубного з французьким спортсменом Іван взяв реванш. Блискучо перемігши Буше, він 41 хвили-

ну протримав того у позі навколішки, розповідаючи про чесні правила гри.

З 1905 по 1909 роки він шість разів був чемпіоном світу з боротьби. Преса рясніла заголовками: «Піддубний — чемпіон чемпіонів». Тим часом 1910 року він одружився з акторкою Ніною Квітко-Фоменко, повернувся у рідне село на Полтавщину, побудував будинок, млин — статки дозволяли, адже Іван отримував найвищі гонорари в Європі. Але довго спочивати на лаврах не довелося, та й господар з Піддубного виявився не дуже вдалий. Залишивши дружину, він повернувся на спортивну арену. А незабаром дізнався, що Ніна втекла від нього із молодим офіцером, прихопивши золоті медалі.

Останнім коханням Івана Піддубного стала Марія Семенівна Машошина, мати одного з борців. Вони одружилися й оселилися в містечку Єйськ на Кубані. Іванові виявилася близькою м'яка кубанська говірка з притаманними їй «га» і «шо», дещо схожа на південно-українську. До речі, у цій місцевості прізвище «Піддубний» також було досить поширеним.

Аби забезпечувати родину, Іван знову вирушив на гастролі, попри досить поважний як для борця вік — 56 років. Виступав у Німеччині, потім поїхав підкорювати далеку Америку, де йому довелося опановувати нові правила вільної боротьби. Це були брудні та жорстокі бої, майже без правил, але публіка хотіла видовищ і гострих відчуттів. І в Європі, і в Америці спортсмена намагалися підкупити, обійти хи-

трістю, навіть підпоїти, але Піддубний залишався вірним своїм принципам. Він навіть міг у ресторані після обіду вручити офіціанту 10 карбованців лише за те, що той чесно порахував вартість замовлення.

У 57-річному віці Івана Піддубного визнали найкрасивішим чоловіком на міжнародному конкурсі краси в США. Місцеві чиновники поставили йому умову: або він змінює громадянство, або позбавляється усіх зароблених в Америці грошей. Туга за батьківщиною виявилася сильнішою за гучні овації та гонорари. На провокаційне журналістське запитання про найбільше кохання у житті Піддубний відповів: «Україна, звичайно, а хто ж іще?». Свої здобутки і перемоги він пояснював так: «Виходячи на арену, я молився за Україну, тому і перемагав».

Війна та життя в СРСР

Не оминув Піддубного гіркий досвід спілкування з радянською владою, наступники якої нині впевнено називають його російським спортсменом. У 1937 році він потрапив до в'язниці НКВС (НКВС — Народний комісаріат військових справ, рос. — НКВД), де від нього вимагали назвати номери рахунків іноземних банків, де спортсмен міг тримати свої заощадження. Офіційним же приводом для затримання було «псування документа, антирадянська пропаганда і український націоналізм». Історія з документом була такою: коли Іванові видавали паспорт, він побачив, що прізвище там написане на російський лад — «Поддубный», а національність — «русский». Іван обурився і власноруч зробив виправлення: літеру «о» замінив на «і», закреслив слово «русский», написавши «українець».

Під час німецької окупації Іван Піддубний ходив вулицями Єйська з орденем Трудового червоного прапора на піджаку, але німці його не чіпали, бо впізнавали всесвітньо відомого спортсмена. Йому пропонували виїхати до Німеччини, тренувати там борців — Іван відмовився. Після війни Піддубного знову заарештували, обвинувачуючи у співпраці з німцями. Однак через відсутність доказів відпустили.

Наступні роки були сумними. Івана усунули від спортивної діяльності, позбавивши тим самим єдиного джерела доходу. Решта життя прославленого на весь світ спортсмена пройшли у злиднях і тотальній байдужості з боку державних чиновників. Бувало, по декілька днів Піддубний не вставав з ліжка, бо просто не мав сил через недоїдання. На схилі років, зійшовши з арени, він отримав гірку відповідь від держави, яка сміливо і гучно іменувала його «російським богатирем». Щоби вижити, він змушений був міняти на їжу свої медалі.

Іван Піддубний не програв жодного чемпіонату світу: так і помер, ніким не переможений, 8 серпня 1949 року. Його поховали у місті Єйськ у міському парку, який тепер носить його ім'я. ■

Юлія КАМІНСЬКА

КУЛЬТУРА

«Мистецтво може змінювати реальність»

У Варшаві в межах заходу «Warsaw Gallery Weekend» українка презентувала свій фотопроєкт, присвячений «післяпандемічному» періоду. Мисткиня, фотографиня і активістка Юлія Кривич поділилася історією свого переїзду до Польщі, труднощами у професії та результатами протестів.

Розкажи, будь ласка, чому ти обрала саме Польщу?

Я народилася у Дніпрі, жила там до кінця навчання. Мріяла про переїзд, відколи вперше потрапила закордон. Закінчивши університет, не знала, що робити далі. Аби довго не думати, поїхала на волонтерський проєкт до Японії.

Коли я повернулася додому, бабуся сказала мені: «Юлю, а ти знаєш, що наша прабабуся була полькою?» Я відповіла: «І що?». Після чого та розповіла, що я можу отримати Карту поляка, яка дає змогу жити й безкоштовно навчатися у Польщі. Уже минуло 9 років, відколи я поселилася у Варшаві. Ця еміграція змінила мене повністю.

Які перші кроки у мистецтві ти робила, проживаючи в Україні?

Я цікавилася фотографією ще до часів інстаграму. Тоді були поширені блоги, де я публікувала дописи, автопортрети тощо. І, до речі, в мене навіть була певна популярність. Згодом я фотографувала своїх друзів, набираючись досвіду.

А як ти дебютувала у Польщі?

У мене все в житті так перетинається, що фотографія — це частина мене. Хоча, мабуть, зараз я вже інакше до цього ставлюся. Я вже не хочу просто робити гарні світлини — у тому, що я створюю, має бути певний сенс, повідомлення.

Пам'ятаю, перші зйомки були після знайомства з моїм хлопцем — я фото-

графувала нас із ним. А потім вступила до Академії мистецтв, співпрацювала з журналом «K-MAG», і це стало початком моєї творчої діяльності у Польщі.

Яка подальша доля проєкту «Держать і Молодість» («Нахабність і молодість»)?

(Він був присвячений молодим хлопцям — українським націоналістам, показував їх у контексті війни в Україні — *ред.*).

Минуло вже 3–4 роки, учасники подорослішали. Хтось навіть пішов у політику, хтось працює в поліції. Ми читаємо одне одного в інстаграмі. Ось, наприклад, один з героїв нещодавно одружився. Пам'ятаю, він довго зустрічався з тією дівчиною, і врешті наважився освідчитись.

Під час роботи над проєктом відразу було зрозуміло, що друзями ми не будемо. Для них це був прикольний досвід, а для мене — завдання для портфолію, яке відіграло важливу роль у моїй кар'єрі. Що стосується подальших показів — ця конкретна виставка була важлива у контексті війни в Україні. У Польщі це неактуально.

Звідки ти береш ідеї для того чи іншого проєкту?

Конкретні художники мене не надихають. Вони демонструють, що можна зробити за допомогою мистецтва, як змінити і як вплинути на проблему. Але загалом, звісно, є митці, чії роботи мені подобаються, зокрема Яреми Ма-

лашука і Романа Хімея. Але це, по суті, не стосується фото, бо вони створили фільм. Цього року вони перемогли в конкурсі «Pinchuk Art Prize». Варто наголосити, що останнім часом мені більше подобається саме медіум фільму, а не світлини. Загалом, те, що мені до смаку у мистецтві — це частіше за все не фотографія.

Я вірю, що, може, не конкретно мистецтво, але якісь його інструменти здатні змінювати реальність. Але фотографія, на мою думку, робить це найменше.

Які труднощі виникають під час створення фотопроєктів?

Немає проблем, які б ми не подолали. Зараз відбувається боротьба за Україну в польських медіа. Наприклад, хоча б раз на рік у назві загальнонаціональної виставки з'явиться слово «Польща», навіть якщо більшість митців там, наприклад, з України чи Білорусі. І ми хочемо це змінити.

Що спонукає тебе робити акції протесту?

Я завжди такою була. Дивуюся, чому не почала цим займатися раніше. Те, що я робила, завжди було пов'язане з подіями в Україні. Раніше не було такої потреби, але світ зараз настільки турбулентний, що активістами стали буквально всі. Бо іноді в тебе просто немає вибору.

У випадку з моєю акцією «W UKRAINE» це не було ситуацією «без варіантів», від цього не залежало чиесь життя або що. Цей протест мав показати, що українці є в Польщі, нас багато, і ми теж хочемо бути причетними до суспільного життя.

Це також була перша акція, на яку я вийшла самостійно. Вона була радше спрямована на інтернет, ніж на публічний простір. Так і сталося, бо навіть біля Центрального вокзалу Варшави на нас ніхто не звертав уваги.

Хто тебе підтримував?

Коли все було наживо і я стояла з прапором із написом «W UKRAINE», ніхто не розумів, про що йдеться. Це кожного разу потрібно було пояснювати. А бажання зробити цю акцію з'явилося після того, як почали відбуватися зміни в англійській мові. Коли у назві столиці України змінилася транскрипція (замість Kiev на російський манер почали писати Kyiv — *ред.*), прибрали «The» перед словом «Ukraine» в іноземних медіа тощо. А частка «на» у польській мові також вживається на позначення країн, чий землі колись були частиною Польщі (na Ukrainie, na Litwie).

Чесно кажучи, друзі та знайомі з близького оточення, а також певні організації мене підтримали, але не всі. Я не відчувала повної підтримки.

Які наслідки мала акція «W UKRAINE»?

Я досить відчайдушна людина: спочатку роблю, а потім думаю. Тому страшно не було взагалі. Я просто не очікувала такого негативу. По-справжньому я злякалася лише тоді, коли ще була з візитом в Україні, а в мережі мене вже почали «травити». Один чоловік навіть заплатив 20 злотих за коментар, аби тільки написати мені хейтерський відгук. А відколи розгорілася ненависть у «лівих» колах, мені було страшно повертатися до Польщі. Уперше.

А як щодо протесту «Лист»?

Взагалі, це ремейк (переробка, власна інтерпретація — *ред.*) геппенінга (різновид мистецтва дії, перформансу — *ред.*) польського художника Тадеуша Кантора. Ми повторили його проєкт 1967 року, коли сім «листонош» пронесли великий «лист» (2 на 14 метрів) вулицями Варшави. Наш конверт для «листа» мав 14 метрів, ми написали польською «Жити, не вмирати». Це відбувалося в час, коли польська влада вирішила проводити президентські вибори поштою. Оскільки це була середина локдауну, ми дотримувалися всіх вимог щодо безпеки: дистанція між учасниками, маски, рукавички. Нас було, здається, 12. Плюс журналісти, яких ми запросили.

Коли ми вийшли з пошти, поліція нам нічого не сказала. У нас було підтвердження того, що ми — митці під час роботи, бо ж тоді не можна було збиратися більше, ніж по п'ять людей. Але щойно ми підійшли до Сейму, щоб віддати листа депутатам, нам одразу почали виписувати штрафи за нелегальне масове зібрання. Ми, звісно, відмовилися, і справи пішли до суду.

А вже за тиждень двом хлопцям з нашої команди прийшли квитанції на 10 000 злотих за порушення карантинних заборон. Ми підключили всі зв'язки, і вже за 3 дні зібрали більш ніж сто тисяч злотих.

Мені здається, сама акція розпочалася не з самого листа, а тоді, коли ми отримали ці штрафи. Саме це й був важливий момент протесту. Коли за нас заступився речник з прав людини Адам Бондар, нам анулювали це покарання. Але справа з судом тягнеться й досі. ■

Єва КРАВЧУК

Фото і відео авторки статті

Відео з події можна подивитися за посиланням, скануючи QR-code.

У новий навчальний рік – з новими силами

З вересня 2020 року відбулося урочисте відкриття нового навчального року у міжшкільному пункті при початковій школі №8 в місті Лемборку Поморського воєводства.

У ньому взяли участь священник та вчитель релігії, отець Олег Гриців, голова міського гуртка Об'єднання українців у Польщі в Лемборку Олександр Романко, нова вчителька української мови Уляна Гриців, викладачка співу Мирослава Булка-Максиско, вчителька хореографії Тетяна Василюшин, учні та батьки. У невимушеній та затишній атмосфері вони мали нагоду поспілкуватися, познайомитися та обговорити плани навчального року.

У міжшкільному навчальному пункті, який функціонує вже близько 20 років, місцеві діти та приїжджі

з України мають можливість безкоштовно відвідувати заняття з української мови та релігії, історії України та географії. Також є гуртки хореографії та співу. Спілкування з однолітками рідною мовою — дуже важливий елемент для адаптації новоприбулих дітей до інакших умов проживання, навчання та щоденного побуту. Вікова категорія вихованців — від наймолодших (садочок) до ліцею.

Для дорослих у міському гуртку проходить безкоштовний курс з польської мови, організований спільно з староством повіту Лемборк у рамках проєкту з підтримки емігрантів. На цих заняттях можна опанувати початковий рівень мови (A1) та поглибити свої знання. Тривалість курсу — 4 місяці (вересень-грудень).

За усім цим залишається час і на розваги. У суботу, 26 вересня, відбу-

ся перший у цьому навчальному році майстер-клас з плетіння кошиків для дітей. Його вдалося організувати завдяки Ользі Литвинюк, яка зараз працює і живе у Лемборку. Майстриня поділилася усіма тонкощами свого хобі і продемонструвала, що навіть з недорогих підручних матеріалів (а плести ми кошики з паперу) можна створювати неабияку красу, яка стане оздобою будь-якого дому або чудовим подарунком, зробленим своїми руками. Усі були в захваті, а особливо — діти, на яких потім чекав солодкий почастунок.

Домівка ОУП живе активним життям. Ми гуртуємо дедалі більше людей, об'єднаних однією ідеєю — зберегти мову і культуру української землі, перебуваючи далеко від рідного дому. ■

Уляна ГРИЦІВ

Фото надано авторкою статті

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Андрій Любка, «Малий український роман». – Чернівці: Meridian Czernowitz, 2020. – 208 с.

«Малий український роман – непристойно смішно»

Починаючи читати нову книжку Андрія Любки, я ще не знала про що вона, але вже мала про неї певне туманне уявлення – адже думки тих, що вже прочитали, лунають звідусіль. Кажуть, що дуже смішно, але й дуже нетолерантно щодо гендерних питань. Такі закиди спонукають щонайшвидше приступити до читання і дізнатися.

З іншого боку, моє упередження поєдналося зі знайомством з самим автором, який є страшенно відкритою і харизматичною людиною. Його світогляд досить добре зчитується, якщо стежити за ним у соціальних мережах, де видно вже його як справжнього письменника, а не рефлексії його персонажів.

«Малий український роман» насправді виявився дуже сатиричним, і тут автору можна лише мовчки поаплодувати: скільки пафосних стереотипів і перебільшень зрубано однією сокирою, тобто книжкою. У кожній висміяній темі Любка – не новачок і всіляко нам це демонструє. Наприклад, у сцені з курсовою роботою з використання фразеологізмів, яку пише одна з героїнь, головний герой переказує другові свій із нею діалог, де на всі боки сипле «знанням цього питання».

Також із соціальних мереж добре відома любов Любки до риболовлі. І ця тема часто вириває в різних його текстах. Звісно, писати детально й з гумором про те, що добре знаєш, значно цікавіше, але не будемо нівелювати авторські таланти. Усе ж він часто обирає теми, з якими в реальному житті навряд стикався – історії про кілерів, наприклад (хоча, хтозна, чи не стикався? Це не та професія, про яку напишеш у резюме чи трудовій книжці). Так ось, щодо риболовлі: для мене це заняття – абсолютно незрозуміла трата часу, але у книжках Любки воно так поетизоване, що мимоволі думаєш: може, й собі якось спробувати?

Читається роман легко, хочеш-нехочеш – будеш вибухати голосним сміхом (я вночі випадково кілька разів розбудила чоловіка). Через те, що пізно сіла за книгу першого вечора, мені вистачило її аж на 2 дні, а загалом – одного вихідного буде достатньо. Нездарма вона так і називається – «малий роман». Більше того: навіть якщо ти десь не погоджуватимешся з автором, все одно, вірогідно, думатимете як я – він іронізує чи тут це серйозно? Він заховав під соусом сатири свої переко-

нання чи все-таки рефлексує на тему мейнстріму?

Новий Генрі Чінаскі

На цей титул часом претендує той чи інший письменник, проходячи свої стадії посвяти в літературу. Генрі Чінаскі – ліричний герой оповідань легендарного американського новеліста Чарльза Буковскі, спосіб життя якого мало відрізнявся від походеньок його літературного персонажа: п'янки і п'яні дебоші, дівчата, порушення домовленостей і дедлайнів, псування стосунків з людьми та інші «принади» принципового, але геніального алкоголіка. Герой Любки – Роман – теж крутиться на цій осі. Єдине, що істотно відрізняє його від Чінаскі, – це впевненість у своїх статевих можливостях при безпробудній пиятиці. Одна з основних емоцій, яка переслідує героя, – ставега туга. Для мене це поняття стало відкриттям – так ось як воно називається! Дуже влучно описано й те, як Роман пафосно ставиться до цієї туги – плакає її, підкоряє їй все інше у своєму житті. Навіть пов'язує свою безмежну хіть із тим, що мусить досліджувати світ задля літературної роботи.

Після (або й під час) прочитання зчитуємо ще одну зашифровану ідею: оскільки герой роману славиться акровіршами як одним зі способів зваблення жінок, то і для нас уже в назві автор зашив певний код. Це – не просто зазначення жанру як протипага великому роману, який начебто є вершиною всіх різновидів літературних творів, але й так звана «велич» самого героя, якого теж звати Роман. Отже, малий український не тільки жанр, але й герой.

Жанна КУЗНЕЦОВА

Григорій Джус, «Бандерівка» (Grzegorz Dżus, «Banderowka»), Варшава: видавництво «Rozpisan.pl», 2020. – 475 с.

Чим особлива книга «Бандерівка»?

Видання, яке потрапило мені до рук і яке я хочу представити читачам «Нашого слова», – незвичайне. По-перше, книга відомого в Ольштині архітектора Григорія Джуса вийшла під заголовком «Бандерівка» («Banderowka»). По-друге, вона не підпадає під основні правила оцінювання публікацій. Не є ані історично-науковою, ані біографічною, ані монографічною. Описані в ній події розгортаються у широкому територіальному та історичному контекстах у період від 20-х років минулого століття до 1947-го,

і можна сказати, що ця книга належить до усіх згаданих жанрів. Вона містить також багато ілюстративного матеріалу, архівних фотографій, факсимільних документів. Тож «Бандерівка» може бути цікавою для широкого кола читачів – не лише для істориків, колишніх жителів описаного в ній села Лазі та дослідників долі мешканців Закерзоння. При нагоді зазначу, що 27 вересня уперше з часів виселення мешканців села у рамках акції «Вісла» на руїнах місцевої церкви святого Миколая відбулася літургія (№ 41 «НС» від 11 жовтня 2020 року).

Головна героїня книги – Емілія Мошанська-Косюр-Невенгловська, колишня жителька Лазів та бабуса Григорія Джуса. У виданні багато соковитих діалогів, що їх наводить автор зі слів бабусі, через це текст читається на одному подиху. Окремі вислови процитовані українською мовою, хоч і в польській транслітерації (написані латинкою).

Отже, звідки взялася назва книги? Емілія згадує: у 1940-ві роки вона приїхала з дочкою до Радимна, прийшла до хати, почала відмикати двері своїм ключем – не виходило: ключ не пасував до замкової шпарини. Раптом двері відчинили зсередини і пролунало запитання: «Вам чого треба?».

«Це моя хата, це ви мені маєте сказати, що ви тут робите», – відказала жінка.

«Аааа... Явилася бандерівка», – почувла вона у відповідь.

Емілія Мошанська-Косюр-Невенгловська починає свою розповідь від

твердження про те, що у селищі Лазі, поблизу якої пливе Сян, її предки жили завжди. Вона згадує, що у Пікулицях неподалік Перемишля стояв монумент, біля якого спочивають Січові Стрільці, яких зрадила тодішня Польща. Емілія – тоді 17-літня – брала участь у поході до могили, який кожного року на Зелені Свята проводили українці з усіх усюд тодішньої Польщі. Уже на в'їздах до Перемишля стояла поліція та перевіряла селянські вози. На шляху та довкола нього у болоті лежали квіти, оздоби, прапори. Аби правоохоронці пропустили віз із забороненими атрибутами, треба було поцілувати поліціанта, згадує Емілія. «Я також... Я свій», – шепнув тоді один із них.

На майже 500 сторінках книги описано безліч схожих подій. Багато поневірян принесла і II Світова війна. Після 19 вересня 1939 року на лінії Сяну зустрілися німецькі та радянські війська. Офіцери обох армій потиснули руки посеред дороги у Лазях.

Почалися переслідування нацистами євреїв. Батько Емілії влаштував у їхній хаті сховок, де ховалися дві єврейські сім'ї. Із приходом радянської влади почалася колективізація, людей висилали до Сибіру. Постраждала і родина Мошанських – вони потрапили у вигнання до Бессарабії, однак потім їм вдалося повернутися.

У книзі наведено багато історичних фактів, однак спогади про них змальовані дуже яскраво, з багатьма діалогами, описами громадського та церковного життя українців Надсяння.

Романтичним у мистецьких колах чомусь вважається безпробудно пити, їздити фестивалями і щонаочі кохатися з новими людьми. І ось ця письменницька «буденність» гіперболізовано описана Любкою-головним героєм, який розповідає своєму другові-рибалці творчі таємниці.

Прокрастинація чи лінь?

Якщо спробувати охарактеризувати цю книжку одним-однісіньким словом, то це – прокрастинація. Ідеалізація великого роману – як жанру і небажання братися за менші форми, хоча саме вони й годують автора – це саме вона.

Психологи кажуть, що те, чого робити зовсім не хочеться, що ви роками відкладаєте і все ніяк не почнете – робити і не потрібно. Ваш мозок просто ігнорує важливість проблеми, яку ви самі собі придумали. Але якщо серйозно, то я знаю, як назвали би це люди, що не досліджують кожен порух глибокої психологічної травми – звичайною лінню. Коли мені не хотілося робити домашнє завдання у школі, батьки просто називали мене лінюхою.

То чому ж герой ніяк не візьметься за написання своєї головної книги? Чому встряває в комічні ситуації, закохується, дружить – живе цікавим життям, сповненим перипетій і пригод, але ніяк не сяде за роботу? Мабуть, тому, що й кожен із нас, хто вимріює собі якусь ідеальну подію, яка має відбутися за ідеальних умов. І замість того, аби щось робити, ми чекаємо, що ці ідеальні умови складуться самі собою. Але світ – не ідеальний. Як і кожен з нас. І як головний герой цього роману. ■

Варто також детальніше зупинитися на виникненні у Закерзонні підрозділів Української повстанської армії. Місцеве населення знову постраждало. «Вони варті одне одного», – так говорить про українське та польське підпілля один із героїв книжки. Над мешканцями також знущалася новоутворена Громадянська міліція (Milicja Obywatelska), до якої часто долучалися звичайні злочинці. 29 квітня 1947 року представники Армії крайової та УПА домовилися про перемир'я, однак загони Національних збройних сил все одно розгромили українське село Верховини.

«Справедлива помста, на думку катів, дісталася найслабшим», – коментує це Емілія. Багато уваги у книзі також присвячено випадкам катувань українців у казармах комуністичних органів безпеки. Потім була акція «Вісла»: кожен українець із Закерзоння знає з розповідей близьких, як під час вигнання у північні та західні регіони Польщі їм доводилося поневірятись у вагонах для худоби. Після того, як на рідних землях залишилися тільки спорожнілі села, УПА розпустила частину своїх підрозділів. Одні загони пішли до американської окупаційної зони у Німеччині, інші – в Україну, а ще хтось помандрував слідом за своїми близькими. Сьогодні нам складно це уявити, але шлях пішки з рідного села до півночі Польщі, де розселили вигнанців, хлопцям з УПА треба було долати пішки. ■

Ігор ЩЕРБА

Відійшли...

Наша дорога Катерино,
щиро Тобі співчуваємо і міцно обіймаємо.
Ви з сестрою Марією у великій печалі,
бо 23 жовтня, на 86 році життя, відійшла з живих
й осиротила Вас мама

бл. пам. Тереза Сень

Будьте сильні любов'ю, якою мати зігрівала Вас
протягом життя.

Єднаємось із близькими —
**Касею і Марійкою з чоловіком та донькою
і дальшою родиною**

і розділяємо з усіма Вами біль.

Співпрацівниці-подруги з видавництва «Тирса»

З великим сумом ми прийняли вістку,
що 23 жовтня у Голдапі померла

† Тереза Сень

мама Катерини —
нашої працівниці, редакторки «Світанку».

Думками єднаємось з усією родиною,
що у глибокій жалобі —

**доньками Катериною і Марією Степан
з чоловіком Андрієм і дочкою Касею.**

Покійна Ваша мама нехай спочиває у Бозі!

*Друзі з Об'єднання українців у Польщі
та редакції «Нашого слова»*

Глибоко сумуємо, бо у Гданську,
проживши 74 роки,
20 жовтня після тяжкої хвороби померла

бл. пам. Ольга Вербова

наша подруга зі студентських років,
багаторічна вчителька російської та англійської
мов, активна діячка місцевого гуртка ОУП.

Наша Оля 24 жовтня спочила біля батьків
у Осташеві, що на Нововіршині.

Щире співчуття висловлюємо
сестрі Терезі з сім'єю,
які зараз — у великій жалобі.

*Студентська братія українстики Варшавського
університету (випуск 1970-го року)*

Відлітають поволі світлим, праведним і чистим
ключем жертви акції «Вісла».
До цієї когорти долучилася 14 жовтня 2020 р.

бл. пам. Олена Сиванич (з д. Бережанська)

народжена в селі Струбовиська Ліського повіту.

Молитовно єднаємось у цей скорботний час з най-
ближчими і висловлюємо слова щирого співчуття
**чоловікові Юрієві, дітям Ірині, Гані і Мironові
з родинами та ближчій і дальшій родині.**

Пані Галя випромінювала невимовне тепло,
привітність, скромність та щирість. Ми завжди
могли розраховувати на її підтримку під час
різних заходів. Вона була вірною учасницею
і церковних, і громадських подій так довго,
як дозволяло їй здоров'я.

Низько схиляємо голови перед її тлінними
останками. Царство їй Небесне.

*Управа і члени гуртка ОУП в Тшеб'ятові
та парафіяльна спільнота*

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Повідомляємо, що з 1 січня 2021 року
ціна одного примірника газети буде становити
4.30 злотих. Зміна ціни відбувається у зв'язку
зі збільшенням витрат на видавничий процес
і висилку газети.

Нагадуємо також, що до 5 грудня 2020 року ви
можете зробити передплату газети на 2021 рік
в кіосках RUCH.

Об'єднання українців у Польщі

XLV Фестиваль українських дитячих ансамблів — КОШАЛІН-2020

відбудеться

14-15 листопада 2020 року

Заявки на участь просимо надсилати до 30 жовтня
на адресу:

Związek Ukraińców w Polsce
Zarząd Oddziału w Koszalinie
ul. J. Piłsudskiego 6/1, 75-500 Koszalin
тел.: 94 /342-64-70, 884-994-009
zup_koszalin@wp.pl

У заяві слід вказати:

- ▶ назву ансамблю
- ▶ місцевість
- ▶ ім'я та прізвище керівника, а також його електронну адресу і телефон
- ▶ тему, заголовок, час тривання програми (виступ у суботу — не довше 15 хв, у неділю — 10 хв)
- ▶ кількість виконавців та опікунів (1 на 15 дітей)
- ▶ кількість мікрофонів тощо.

Управа відділу ОУП у Кошаліні

Петрові Гебузі на прощання

Петре,

У тіні Лоси, якби думка зникнула,
так нестерпно чеберчить юж «Ропа».

А пам'яташ подворець?

Де Ти ставляв перші кроки?

Осінь, Петрусь, в Лоси ліс, чудо, краса,

А Ти відходиш

на небесні

Медже Ділами

Петре,

Ід гин спокійно,
там нихто тя юж з рідного Лоси
не виганят
там лосяни ждають Тебе.

Сядь при Мазярах
при небеснім шлябані,
ми тіж там сядеме
при небесній ватрі позарани.

До побачення

Петре,

До позарани

Вічная Тобі пам'ять

Олександр Маслей

З глибоким сумом повідомляємо,
що 7 жовтня 2020 року відійшов у вічність

бл. пам. Іван Фецич

Своє коріння він залишив у 1947 році
в селі Манів Ліського повіту.
Розділяємо душевний біль з найближчими —
**дітьми Монікою і Петром
та сестрами Марією і Оленою з родинами.**
Нехай чужа земля візьме Його в свої обійми.
Вічна Йому пам'ять!

Управа і члени гуртка ОУП у Тшеб'ятові

Нагадуємо, що весь час збираємо матеріали до монографії українського шкільництва у Польщі 1944-2015 років

Пропонована структура праці:

- Українське шкільництво в роках 1944-1947
- Українське шкільництво в роках 1952-1989
 - Історичний нарис
 - Початкова школа в Чахові
 - Початкова школа в Сонгнітах
 - Початкова школа в Ярошівці
 - Початкова школа в Банях-Мазурських
 - Початкова школа в Білому Борі
 - Загальноосвітній ліцей в Лігніці
 - Українські класи в загальноосвітньому ліцеї в Перемишлі
 - Українські класи в загальноосвітньому ліцеї в Гурові-Ілавецькому
 - Педагогічний ліцей в Бартошицях
- Пункти навчання української мови
- Шкільні програми і видавництва
- Підготовка вчителів – до 1989 року
 - Вчительська студія у Щеціні
 - Українські філології
- Українська освіта після 1989 року
 - Школи
 - Пункти навчання
 - Видавництва і шкільні програми
- Підготовка вчителів після 1989 року
- Спогади і біограми вчителів

Просимо надсилати матеріали: спогади, описані світлини,
документи (або їх скани). Одночасно дякуємо всім, хто
вже відгукнувся на наше прохання – частина тих матеріалів
вже на сайті: www.osvita.org.pl

Документи в електронній формі можна надсилати:
prosvita@o2.pl

Інші, на адресу фонду: Fundacja Prosvita
78-600 Walcz, ul. Okulickiego 10-14/12

Марко Сирник

94

Кавалер, 40 років, бажає познайомитися із
панною україночку від 30 до 40 років. Листи
слати у редакцію.

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko,
Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: **redaktor naczelny** – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora
naczelnego** – Paweł Łoza, **sekretarz** – Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy** – Igor Szczurba
(Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-
Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny** – Olga Rusina, **redaktor techniczny** – Olga
Michaluk, **prenumerata, reklama** – Lesia Korostawycz.

Współpracownicy: Stefan Migus (Olsztyn), Anastazja Krawczuk (Warszawa), Piotr
Andrusieczko (Poznań, Kijów), Olesia Gieral (Lublin), Bogdan Tchórz (Górowo Iławskie),
Ludmila Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Igor Isajew (Warszawa), Jerzy
Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna
Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77, 677-88-05 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), fax: 22 679-96-95,
E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,
Internet: <http://www.oup.ukraina.com.pl>

Fotoskład: Redakcja „Nasze Slowo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. **Nakład** 2700 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
Związek Ukraińców w Polsce Z.G., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN, EURO, CAD:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo
ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami
tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slowo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u,
w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie
www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl
lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00
lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

